Червоний Дракон
Томас Гарріс

Легендарний убивця-канібал, моторошний Ганнібал Лектер, – за гратами. У це важко повірити, але найнебезпечніший маніяк більше не становить загрози. Навпаки, він стає консультантом і союзником ФБР. З нудьги злочинець погоджується на пропозицію слідчих допомогти в розслідуванні справи серійного вбивці на прізвисько Червоний Дракон. Невже ФБР з'їхало з глузду, зважившись на таке рішення – співпрацювати з майже божевільним лікарем? Для Ганнібала, що має непересічний розум і є блискучим психіатром, це можливість погратися з Червоним Драконом, а для ФБР – остання надія вивести справу з глухого кута. Бо тільки той, хто мислить як убивця, відчуває криваві сліди, залишені іншим убивцею…

Томас Гарріс

Червоний Дракон

Найкращий масовий роман в Америці з часів «Хрещеного батька».

Стівен Кінг

Моторошний, напружений, добре скомпонований психологічний трилер.

Saturday Review

Невідпорний… Приголомшливий трилер… Читачам варто пристебнутися й наготуватися до довгої безсонної ночі, бо вже з перших сторінок… Гарріс вас не відпускатиме.

Publishers Weekly

Найжаскіша книжка цього сезону.

The Washington Post Book World

Без сумніву – детективний роман року.

Newsday

«Червоний Дракон» – саме той двигун, що змушує серце битися частіше. Страх заповнюватиме кожну клітинку вашого тіла.

The New York Times Book Review

Страхітливий, натуралістичний, захопливий трилер… дивовижно надривний.

The Cleveland Plain Dealer

Увага! Якщо ви схильні до кошмарів – не читайте цю книжку!

Colorado Springs Sun

Хочете знепритомніти від страху? Хочете, щоб у вас волосся стало дибки? Хочете прочитати незабутній трилер, де порівну саспенсу й горору?

New York Daily News

Людина бачить тільки те, що помічає, а помічає вона лише те, що вже присутне в її свідомості.

Альфонс Бертильйон

…Є серце в Милості Людське,
і в Жалості людське лице,
Любов – подоба божества,
а Мир – вбрання людське.

Вільям Блейк, «Пісні невинності» (Божественний образ)

Є Серце в Лютості Людське,
і в Заздрості Людське Лице,
Страх – то Подоба Божества,
Прихованість – Вбрання Людське.

Вбрання Людське – Залізо куте,
Подоба – Кузня то гаряча,
Людське Лице – то Піч закрита,
а Серце – ненаситна Паща.

Вільям Блейк, «Пісні досвіду»[1 - Цей вірш було знайдено після смерті Блейка на відбитках із гравіювальних дощок із «Піснями досвіду». Він з'являється тільки в посмертних виданнях. (Прим. авт.).] (Божественний образ)

Передмова до фатальної бесіди

Хочу розповісти вам про умови, за яких я вперше зустрівся з Ганнібалом Лектером, доктором медицини[2 - Doctor of Medicine, M. D. – рівень професійної кваліфікації (але не науковий ступінь) у США, який отримують випускники медичних шкіл. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)].

Восени 1979 року через хворобу в родині я повернувся додому, у Дельту Міссісіпі[3 - Північно-західна частина штату Міссісіпі, територія між річками Міссісіпі та Язу; великий відсоток населення становлять афроамериканці; саме ця місцина вважається колискою джазу й блюзу.], і прожив там півтора року. Тоді я працював над «Червоним Драконом». Один сусіда із селища Річ ласкаво дозволив мені скористатися своїм прохідним

будиночком[4 - Shotgun house (амер. англ.) – досл. «будинок упростріль», невелика одноповерхова будівля, де всі двері розташовані на одній лінії.], що стояв посеред величезного поля бавовни, тож там я й писав, здебільшого ночами.

Коли пишеш роман, то починаеш із того, що зміг побачити, а вже потім додаеш усе те, що сталося до і після. Тут, у селищі Річ, штат Міссісіпі, працюючи за складних обставин, я побачив слідчого Вілла Грема – в оселі вбитоі сім'і, у будинку, де вони всі загинули, він сидів і переглядав домашне відео мертвоі родини. Тоді я ще не знав, хто скоів злочин. І я прагнув дізнатися, прагнув побачити, що сталося до і після. У темряві разом із Віллом я пройшовся будинком, місцем злочину, і побачив не більше й не менше, ніж сам слідчий.

Інколи вночі я лишав у своій хатинці світло та виходив гуляти широкими полями. І коли я позирав на хатинку звіддаля, вона скидалася на човен посеред моря, а навколо мене розлягалася безкрая ніч Дельти.

Невдовзі я познайомився з напівдикими собаками, що вільно блукали полями цілою зграею, чи, радше сказати, шворою. Деякі час від часу та за неявною домовленістю харчувалися в родинах, що працювали на фермах, але здебільшого псам доводилося добувати харч самотужки. Коли прийшла сувора зима, а земля висохла й замерзла, я почав давати ім собачий корм, і скоро вони вже споживали по п'ятдесят фунтів[5 - ? 23 кг.] того корму на тиждень. Ходили за мною по всіх усюдах – велика різномаста компанія: високі гавкуни, коротуни, відносно дружні пси й здоровенні грубі собацюри, які не дозволяли себе чіпати. Уночі вони гуляли зі мною полями, і коли я іх не бачив, то обов'язково чув, як усі вони дихають навколо мене, хекають поблизу в темряві. Поки я працював у хатинці, вони чекали на ганку, а як сходив повний місяць – затягали пісню. Бувало, я стояв спантеличений у широкому полі серед глухоі ночі, з усіх боків мене оточувало дихання, зір туманився після настільноі лампи – і я намагався побачити, що ж сталося на тому місці злочину. І едине, що бачили моі стуманілі очі, – неясні обриси, міражі й блиск нелюдськоі сітківки, що раз у раз відбивала місячне світло. Сумнівів не було – щось таки сталося. Ви маете розуміти: коли письменник пише роман, то він нічого не вигадуе. Усі подіі вже відбулися, іх просто треба відшукати.

Віллу Грему треба було з кимось порадитися, йому була потрібна допомога, і він про це знав. Він знав, куди йому належить піти, ще задовго до того, як дозволив собі про це подумати. А я знав, що під час минулого розслідування Грема було серйозно поранено. Знав, що йому страх як не хочеться звертатися до того радника – найкращого з усіх. У той час на мене самого щодня тиснули болючі спогади, і, працюючи вечорами, я співчував Грему.

Отож, із певними побоюваннями я пішов за Віллом до Балтиморськоі лікарні для психічно хворих злочинців, а там ми й самі мало не здуріли, бо, перш ніж перейти до справи, нам довелося познайомитися з доктором Фредеріком Чилтоном – усі ми зустрічали подібних дурнів у повсякденному житті. Чилтон затримав нас на два чи три безкінечні дні.

Я збагнув, що можу полишити Чилтона в хатинці з увімкненим світлом і спостерігати за ним звіддаля, з темряви, в оточенні своіх друзів-собацюр. Там, у мороку, я був невидимим – так само я невидимий для своіх героів, коли просто перебуваю з ними в одній кімнаті, а вони самі, без жодноі моеі допомоги, вершать свої долі.

Зрештою покінчивши з нудотним Чилтоном, ми з Гремом вирушили до блоку суворого режиму, і сталеві двері зачинилися за нашими спинами з жахливим ляском.

І ось уже Вілл Грем і я наближаемося до камери доктора Лектера. Грем був напружений, від нього відгонило страхом. Я гадав, що доктор Лектер спить, і аж підстрибнув, коли він упізнав Вілла Грема за запахом, не розплющуючи очей.

Я користувався своім звичним робочим імунітетом, своею непомітністю для Чилтона, Грема й лікарняного персоналу, проте в присутності доктора Лектера мені стало моторошно, і я був геть не певен, що доктор мене не бачить.

Як і Віллу Грему, під поглядом доктора Лектера мені ставало й досі стае ніяково, його увага прозирае, гуде поміж твоіми думками, мов рентгенівський апарат. Бесіда Грема з доктором Лектером точилася недовго, у реальності стільки ж тривае поединок на мечах, і я ледве за ними встигав, квапливі нотатки виповзали на поля сторінок і виливалися на будь-яку поверхню, що опинилася під рукою. Коли все скінчилося, я почувався виснаженим – у голові лунали шум і лемент, притаманні божевільні, а на ганку моеі хатинки в Річі співали тринадцятеро псів, що повсідалися з заплющеними очима й розвернули морди до повного місяця. Більшість тягли единий голосний звук, щось середне між «о» та «у», а решта просто мугикали слідом.

Мені довелося ще сотню разів повертатися до тоі бесіди Грема з доктором Лектером, аби зрозуміти іі й позбутися статичних перешкод, тюремного гомону та голосіння приречених, через які було важко розібрати деякі слова.

Я так само не знав, хто скоів ті вбивства, але тоді вперше зрозумів, що дізна`юся, що ми врешті-решт на нього вийдемо. Ще я зрозумів, що іншим героям роману це знання дістанеться за страшну, можливо, трагічну ціну. Так і вийшло.

Кілька років по тому я почав роботу над «Мовчанням ягнят» і тоді ще не знав, що доктор Лектер повернеться. Мені завжди подобався персонаж Далії Іяд у «Чорній неділі», і я хотів написати роман, де головною героінею е сильна жінка. Тож я розпочав із Кларіс Старлінг, і не минуло й двох сторінок нової книжки, як я дізнався, що вона матиме відвідати доктора. Я надзвичайно захоплювався Кларіс Старлінг і, певно, відчув легенький укол ревнощів, коли доктор Лектер зміг зазирнути ій у душу з такою легкістю, яка недоступна мені самому.

На той час, коли я взявся записувати подіі в «Ганнібалі», на мій превеликий подив, доктор

уже почав жити власним життям. Судячи з усього, якимось дивом вас він захопив так само, як і мене.

Я жахався роботи над «Ганнібалом», жахався морального зношення, боявся шляхів, які оберуть для себе героі, боявся за Старлінг. Зрештою, я іх відпустив, як треба відпускати всіх своіх персонажів, я дозволив доктору Лектеру й Кларіс Старлінг заправляти долею згідно зі своіми характерами. Тут не обійшлося без ввічливості.

Як сказав один султан: «Я не тримаю соколів – вони зі мною живуть».

Коли взимку 1979 року я зайшов до Балтиморськоі лікарні для психічно хворих злочинців і за мною ляснули великі металеві двері, я ще не знав, що чекае на мене в кінці того коридору. Нечасто ми розпізнаемо цей звук – коли за нашими спинами ляскае засувка долі.

Т. Г., Маямі, січень 2000 р.

1

Вілл Грем посадовив Кроуфорда за стіл для пікніків, що стояв між будинком і океаном, та подав йому склянку чаю з льодом.

Джек Кроуфорд поглянув на старий затишний будинок, на дерев'яні стіни зі сріблястими соляними патьоками, що виблискували в яскравому світлі.

– Треба було перехопити тебе в Марафоні, коли ти вже йшов із роботи, – сказав він. – Тобі не хочеться говорити про це тут.

– Мені ніде не хочеться про це говорити, Джеку. Це тобі треба поговорити, тож давай, викладай. Тільки не діставай ніяких фотографій. Якщо привіз фотографіі, то хай вони лишаються в портфелі – незабаром повернуться Моллі й Віллі.

– Що тобі відомо?

– Те, що писали в Miami Herald і Times, – відповів Грем. – Дві родини вбито в іхніх власних будинках, з перервою в місяць. Бірмінгем і Атланта[6 - Бірмінгем – місто в штаті Алабама, Атланта – столиця штату Джорджія; відстань між населеними пунктами становить

приблизно 230 км.]. За подібних обставин.

– Не подібних. За однакових.

– Скільки вже було зізнань?

– Вісімдесят сім, коли я довідувався сьогодні по обіді, – сказав Кроуфорд. – Штукарі. Жоден не знав подробиць. Він розбивав дзеркала й користався уламками. Ніхто про це не знав.

– Що ще ви приховали від газетярів?

– Що він білявий, праворукий і дуже сильний, а ще носить взуття одинадцятого розміру[7 - Відповідае десь 44 розміру за европейською системою.]. Вміє в'язати булінь. Усі відбитки гладенькі, від рукавичок.

– Ти про це привселюдно казав.

– Із замками не дуже вправний, – продовжував Кроуфорд. – Останнього разу скористався склорізом і присмоком, аби потрапити в будинок. А, і група крові – АВ[8 - Четверта група, найрідкісніша.], резус позитивний.

– Його хтось поранив?

– Наскільки нам відомо, ні. Тип визначили за спермою та слиною. Він секретор[9 - Людина, у біологічних рідинах якої містяться антигени групи крові.], – мовив Кроуфорд і поглянув на морську гладінь. – Вілле, я маю дещо в тебе запитати. Ти читав про це в газетах. Про друге вбивство сурмили всі телеканали. У тебе не виникало бажання мені зателефонувати?

– Ні.

– Чому?

– За першим убивством у Бірмінгемі багато подробиць не було. Мотив міг бути будь-який: помста, родичі.

– Але після другого ти вже напевно знав, хто за цим стоїть.

– Ага. Психопат. Не телефонував, бо не хотів. Я знаю, кого ти вже підключив до розслідування. У тебе найкраща лабораторія. У тебе е Геймліх із Гарварду, Блум із Чиказького університету…

– І в мене е ти, слідчий, що ремонтує ці довбані мотори для човнів.

– Не впевнений, що стану тобі в пригоді, Джеку. Я про таке більше не думаю.

– Та невже? Ти впіймав двох. Останніх двох, за якими ми ганялися, упіймав саме ти.

– І як? Робив усе те саме, що робили ти й решта.

– Це не зовсім правда, Вілле. Секрет у тому, як ти думаеш.

– Я думаю, що забагато ахінеі несуть про те, як я думаю.

– Ти доходив висновків, а потім сам не міг пояснити як.

– Докази були.

– Звісно. Звісно, були. І задосить – як з'ясувалося потім. А до арешту іх було так мало, що ми, чорт забирай, навіть поважноі причини для обшуку не могли знайти.

– Усі потрібні люди в тебе е, Джеку. Не думаю, що моя присутність якось покращить ситуацію. Я сюди переіхав саме для того, щоб утекти від тоі роботи.

– Знаю. Останнього разу тобі добряче дісталося. Зараз ти вже маеш цілком нормальний вигляд.

– Та й почуваюся нормально. Річ не в пораненні. Тебе ж теж різали.

– Різали, але не так.

– Річ не в тому. Просто я вирішив зупинитися. Не впевнений, що можу це пояснити.

– Якщо тобі забракло сил на все це дивитися, то, бачить Бог, я розумію.

– Ні. Ну… я про «дивитися». Видовище завжди кепське, але все одно можна себе натренувати й функціонувати – поки працюеш із мертвими. А от лікарні, співбесіди – то куди гірше. Треба навчитися забувати про стрес і думати далі. Не знаю, чи вийде в мене зараз. Дивитися я ще можу себе змусити, але процес мислення доведеться призупинити.

– Усі вони мертві, Вілле, – якомога м'якше сказав Кроуфорд.

У голосі Грема Джек Кроуфорд чув ритм і синтаксис власного мовлення. Раніше він уже був свідком, як Грем провертав таку штуку з іншими. Під час напружених діалогів Грем часто перебирав від співрозмовника манеру говорити. Спершу Кроуфорд думав, що він те

робить навмисно, що то такий собі трюк, аби полегшити обмін репліками.

Потім Кроуфорд збагнув, що Грем робить це мимохіть, інколи намагається зупинитися, та не може.

Кроуфорд опустив два пальці в кишеню піджака. Кинув на стіл дві світлини зображенням догори.

– Усі мертві, – повторив він.

На якусь мить Грем пильно дивився на нього, а тоді взяв фотографії.

Лиш моментальні, аматорські знімки. На одному – жінка, за якою тупотять трійко дітей і качка, вони виносять на берег ставка приладдя для пікніка. На другому – родина, що згуртувалася біля торта.

За півхвилини Грем поклав фотографії на стіл. Зробив невеличкий стосик, підрівняв його пальцями, а тоді поглянув на далекий пляж, де хлопчик, сівши навпочіпки, досліджував щось у піску. За ним спостерігала жінка, поклавши руку на стегно, навколо її кісточок пінилися кволі хвилі. Вона нахилилася вперед, від води, і відкинула з плечей мокре волосся.

Не зважаючи на гостя, Грем дивився на Моллі й хлопчика рівно стільки, скільки розглядав до цього фотографії.

Кроуфорд тішився. Він приховував це задоволення, контролював обличчя з тою ж старанністю, з якою обирав місце для зустрічі з Гремом. І вирішив, що тепер Грем попався. Нехай сам до цього дійде, поволі.

Прийшли три фантастично огидні пси й повалилися на землю навколо столу.

– Господи, – промовив Кроуфорд.

– Це, мабуть, собаки, – пояснив Грем. – Тут люди постійно кидають маленьких песиків напризволяще. Гарненьких іще вдається віддати в добрі руки. Решта лишаються та перетворюються на таких от здоровань.

– Вони гладкі нівроку.

– Моллі все віддає цим приблудькам.

– Добре тут у тебе життя, Вілле. Моллі й хлопчик. Скільки йому?

– Одинадцять.

– Гарний малий. Буде вищим за тебе.

Грем кивнув:

– Як і його батько. Тут мені пощастило. Сам знаю.

– Я планував перевезти сюди Філліс. У Флориду. Прикупити будиночок, коли вийду на пенсію, і припинити жити, мов та печерна риба. Але вона каже, що всі її друзі – в Арлінгтоні.

– Я хотів подякувати їй за книжки, що вона приносила мені в лікарню, та так і не зібрався. Перекажеш їй від мене «спасибі»?

– Перекажу.

На стіл опустилися дві маленькі щебетливі пташки, сподіваючись знайти собі варення. Кроуфорд дивився, як вони стрибали навколо, а потім полетіли геть.

– Вілле, цей химерник, вочевидь, залежний від фази місяця. Він убив сім'ю Джекобі в Бірмінгемі в ніч на неділю, 28 червня, у повню. Лідсів в Атланті вбив позаминулої ночі, 26 липня. Без одного дня повний цикл Місяця. Тож, якщо нам пощастить, до наступного злочину маємо трохи більше ніж три тижні. Не думаю, що тобі хочеться сидіти тут, на Флорида-Кіз, і чекати, поки в Miami Herald вийде стаття про чергове вбивство. Чорт, я в жодному разі не папа римський і не збираюся вказувати тобі, що треба робити, проте хочу запитати, Вілле, – ти поважаеш мою думку?

– Так.

– То я думаю, що з твоею допомогою ми маемо кращі шанси піймати його в найкоротший строк. Чорт, Вілле, збирай лахи й допоможи нам. З'їздь до Атланти й Бірмінгема, подивись, а тоді давай до нас у Вашингтон. Таке собі службове відрядження для цивільного.

Грем не відповів.

Кроуфорд перечекав, поки на берег накотилося п'ять хвиль. Відтак підвівся й перекинув через плече піджак.

– Поговоримо після вечері.

– Лишайся, поіси з нами.

Кроуфорд похитав головою:

– Я пізніше повернуся. У Holiday Inn на мене чекатимуть повідомлення, доведеться довго сидіти на телефоні. Проте подякуй від мене Моллі.

З-під шин орендованої машини Кроуфорда здійнявся дрібний пил і осів на кущах, що росли біля доріжки, вимощеної мушлями.

Грем повернувся до столу. Він боявся, що саме таким і запам'ятає кінець свого життя на острові Шугарлоуф-Кі: у двох склянках із чаєм тане лід, бриз зривае серветки зі столу червоного дерева, і десь там, на пляжі, гуляють Моллі й Віллі.

Захід сонця на острові Шугарлоуф, чаплі стоять непорушно, на горизонті бубнявіе червоне світило.

Вілл Грем і Моллі Фостер Грем усілися на білясту колоду, що іі викинуло на берег прибоем. На іхні обличчя лягали оранжеві промені, спини ж перебували у фіолетовій тіні. Моллі взяла Вілла за руку.

– Кроуфорд завітав до мене в крамницю, перш ніж приіхати сюди, – сказала вона. – Питав дорогу до будинку. Я намагалася тобі зателефонувати. Ти б хоч інколи брав слухавку чи що. Уже вдома ми побачили його машину й одразу пішли на пляж.

– Про що він ще тебе питав?

– Цікавився, як ти живеш.

– І що ти?

– Сказала, що в тебе все гаразд і щоб він, чорт забирай, дав тобі спокій. Чого він від тебе хоче?

– Хоче, щоб я подивився на речдоки. Я криміналіст, Моллі. Ти бачила мій диплом.

– Ти дірку в шпалерах затулив тим дипломом, ось що я бачила.

Вона осідлала колоду, повернувшись до нього обличчям.

– Якби ти сумував за тим, іншим життям, за своім колишнім заняттям, то, гадаю, ти б про це говорив. А ти не говориш. Ти став щирим, спокійним, безтурботним… І мені це дуже подобається.

– Ми тут непогано живемо, еге ж?

Вона холодно блимнула очима, і він зрозумів, що мав би дібрати якесь краще формулювання. Не встиг він виправити помилку, як Моллі повела далі:

– Співпраця з Кроуфордом тобі тільки шкодила. У нього купа інших людей, увесь державний апарат, як я розумію, то чому він просто не дасть нам спокій?

– Кроуфорд не розповів тобі чому? В обох випадках, коли я йшов з Академії ФБР на слідчі завдання, він був моїм керівником. Ті дві справи були єдиними у своєму роді, більше таких у нього не було, а Джек уже має чималий стаж. Тепер з'явилася нова, третя справа. Психопати такого типу – явище дуже рідкісне. І Кроуфорд знає, що я маю… досвід.

– Авжеж, маеш, – відповіла Моллі.

Сорочка на Гремі була розстебнута, і Моллі було видно кривий шрам, що перетинав його живіт. Завширшки в палець, опуклий, він ніколи не засмагав. Шрам ішов униз від тазової кістки, а на іншому боці розвертався вгору й надсікав ребра.

Це зробив доктор Ганнібал Лектер, ножем для лінолеуму. Грем отримав поранення за рік до того, як познайомився з Моллі, і тоді мало не помер. Доктор Лектер, якого таблоіди охрестили «Ганнібалом-канібалом», став другим психопатом, що його впіймав Вілл.

Коли Грема нарешті виписали з лікарні, він звільнився з Федерального бюро розслідувань, поїхав із Вашингтона й став ремонтувати дизельні двигуни в суднoремонтній майстерні міста Марафон, що на Флорида-Кіз. З ремеслом механіка він познайомився ще в дитинстві. Грем спав у трейлері на території майстерні, доки не зустрів Моллі з її ветхим, проте затишним будиночком на Шугарлоуф-Кі.

Тепер і він сів верхи на викинуту прибоєм колоду й узяв обидві руки Моллі у свої. Її ноги зарилися в пісок під його ступнями.

– Ну от, Моллі. Кроуфорд вважає, що в мене добрий нюх на монстрів. Такий у нього забобон.

– Ти сам у це віриш?

Грем простежив за трьома пеліканами, що рядком перелітали припливно-відпливні обмілини.

– Моллі, розумного психопата, а особливо садиста, важко впіймати з кількох причин. По-перше, немає очевидного мотиву, за яким його можна вистежити. Цей варіант

відпадає. І в більшості випадків жодної користі від інформаторів. Розуміеш, мало не за всіма арештами стоять доносителі й викажчики, але в подібних випадках інформаторів просто нема. Він сам може не тямити, що робить. Тож треба брати всі речдоки й екстраполювати. Намагатися відтворити плин його думок. Спробувати відшукати моделі поведінки.

– А тоді погнатися за ним і схопити, – сказала Моллі. – Я боюся, що як ти поженешся за цим маніяком чи як там воно називається… боюся, що він упорае тебе так само, як це зробив той останній. Ось і все. Ось що мене лякае.

– Він ніколи мене не побачить і не знатиме мого імені, Моллі. Саме поліцейські – а не я – будуть його брати, якщо вдасться знайти. Кроуфорд просто хоче почути ще одну точку зору.

Вона дивилася, як морем розтікаеться червоне сонце. Високо в небі мерехтіли баранці.

Грему подобалося, як вона повертае голову, безхитрісно показуючи свій неідеальний профіль. Він побачив пульс на ii горлі й пригадав, раптово та цілковито, смак солі на ii шкірі. Глитнув і спитав:

– Що ж мені, у біса, робити?

– Те, що ти вже вирішив. Якщо лишишся тут і вбивства не припиняться, то це місце втратить для тебе свою принаду. «Рівно опівдні»[10 - «High Noon» – класичний американський вестерн 1952 року з Гері Купером і Грейс Келлі в головних ролях про федерального маршала, який бореться проти банди вбивць.], біс його бери. Як на те, ти й не питав у мене по-справжньому.

– А якби спитав, що б ти сказала?

– Лишайся тут, зі мною. Зі мною, зі мною, зі мною. І з Віллі – я і його вплутаю, якщо на те пішло. Та мені належить утерти сльози й помахати хусткою. Як усе погано скінчиться, то я матиму вдовольнитися думкою, що ти правильно вчинив. Те задоволення триватиме не довше за «Тепс»[11 - Пісенний сигнал, який грають на заході сонця, на похоронах військових тощо.]. Потім я піду додому й увімкну едину половину електроковдри.

– Я триматимусь у хвості.

– Нізащо у світі. Я егоістка, еге ж?

– Байдуже.

– Мені теж. Тут цікаво жити й затишно. Про це дізнаешся, як пригадуеш минуле життя.

Тобто починаеш цінувати теперішне.

Він кивнув.

– Я не хочу його втрачати, так чи інакше, – сказала вона.

– І я. Та ми й не втратимо, так чи інакше.

Швидко посутеніло, і над обріем із південного заходу виник Юпітер.

Вони рушили назад до будинку під горбатим молодим місяцем. Далеко за обмілинами плигала, тікаючи від смерті, дрібна рибка.

Кроуфорд повернувся після вечері. Він зняв пальто й краватку та закатав рукава, аби набути невимушеного вигляду. Його бліді товсті руки видавалися Моллі огидними. У її очах він скидався на до біса розумну мавпу. Вона подала йому каву на ганок, де він сидів під вентилятором, і лишалася з Кроуфордом, поки Грем і Віллі пішли годувати собак.

– Добрий у нього вигляд, Моллі, – сказав Кроуфорд. – Власне, у вас обох – такі стрункі й засмаглі.

– Що б я тобі не сказала, ти все одно його забереш, так?

– Так. Я мушу. Мушу його забрати. Але клянуся Богом, Моллі, я зроблю все можливе, аби полегшити для нього цю справу. Він змінився. Як добре, що ви побралися.

– І йому дедалі краще. Кошмари не так часто мучать. Був період, коли він просто повівся на тих собаках. А тепер тільки доглядає їх, уже не говорить про них безперестану. Ти ж його друг, Джеку. Чому не даси йому спокою?

– Бо йому не пощастило: він найкращий. Бо він думає не так, як усі інші. Якимось чином йому дістався інакший спосіб мислення.

– Він думає, що ти просто попросиш його подивитися на речові докази.

– Я й справді хочу, аби він поглянув на речдоки. З речдоками він працює як ніхто інший. Але річ не тільки в цьому. Річ у його уяві, психологічній проекції чи як воно там. Саме ця здібність йому не подобається.

– І тобі б не подобалася, якби ти мав таку. Пообіцяй мені дещо, Джеку. Пообіцяй, що прослідкуеш, аби він лишався скраю. Якщо він устряне в бійку, то може її не пережити.

– Битися йому не доведеться. Це я тобі обіцяю.

Грем закінчив годувати собак, і Моллі допомогла йому зібратися.

2

Вілл Грем повільно проїхав повз будинок, у якому жила й померла родина Чарльза Лідса. У вікнах було темно. На подвір'ї горів единий ліхтар. Він припаркувався за два квартали й пішов до будинку крізь теплу ніч, несучи в картонній коробці звіти детективів із поліції Атланти.

Грем наполіг, аби йому дозволили побути на місці злочину на самоті. Присутність у будинку чужих людей тільки заважала б – саме таку причину він навів Кроуфорду. Та була ще одна, особиста причина: він не знав, як саме там поводитиметься. Віллу не хотілося постійно відчувати на собі чужий погляд.

У морзі він тримався як слід.

Двоповерховий цегляний будинок стояв трохи вдалині від вулиці на лісистій ділянці. Грем довго стояв під деревами й дивився на дім. Намагався досягти внутрішньої непорушності. У його уяві у темряві гойдався срібний маятник. Вілл почекав, доки маятник завмре.

Повз ділянки проїхали кілька сусідів. Вони кидали на будинок швидкий погляд і відводили очі. Для сусідів будинок з убивством огидний, мов обличчя зрадника. На нього витріщаються лише чужинці й діти.

Ролет ніхто не опустив. Грем зрадів. Це означало, що родичів у будинку не було. Родичі завжди опускають ролети.

Він зайшов за ріг і обережно рушив уздовж стіни, не вмикаючи ліхтарика. Двічі зупинявся й прислухався. У поліції Атланти знали, що Грем сюди поїхав, а от сусіди – ні. Їх легко наполохати. Можуть почати стріляти.

Він зазирнув у вікно із заднього подвір'я й побачив світло від ліхтаря біля ганку, воно струменіло повз обриси меблів. У повітрі стояв сильний аромат жасминової гарденії. Уздовж майже всієї задньої стіни тягнувся загратований ганок. Передні двері були опечатані поліцією Атланти. Грем зняв печатку й зайшов усередину.

Двері, що вели з ганку на кухню, були забиті фанерою – там поліції довелося вийняти скло. При світлі ліхтарика Грем скористався ключем, який йому видала поліція. Йому хотілося ввімкнути світло. Хотілося почепити свій блискучий жетон і зробити якусь офіційну заяву, аби виправдати присутність у тихому будинку, де померло п'ятеро людей. Нічого цього Грем не зробив. Він зайшов до темної кухні й сів за стіл, де колись снідала родина.

У темряві сяяли блакитні вогники запальників на кухонній плиті. Він відчув запах яблук і поліролю для меблів.

Клацнув термостат, і ввімкнувся кондиціонер. Від звуку Грем здригнувся, відчув голочки страху. Зі страхом він знайомий близько. І з цими голочками теж упорається. Йому просто страшно і годі, можна продовжувати.

Зляканим він краще бачить і чує, проте розмовляє вже не так зв'язно і часом від страху стає грубим. Але тут нема з ким говорити, уже нема кого ображати.

Божевілля зайшло до цього будинку крізь оті двері на оцю кухню, ступало ногами одинадцятого розміру. Грем сидів у темряві й нюхом чув божевілля, як бладгаунд бере запах на сорочці.

Грем присвятив вивченню звіту детективів з відділу вбивств Атланти більшу частину дня і вечора. Він пригадав, що коли приїхала поліція, то світло на витяжці над плитою було ввімкнене. Тож він увімкнув його й зараз.

На стіні біля плити висіли дві вишивки в рамочках. На одній красувався вираз «Любов охолоне – плита підігріє», на другій – «На кухні ми збираємо всіх друзів та рідню – там прислухаються до серця дому та гріються біля вогню».

Грем поглянув на свій наручний годинник. Пів на дванадцяту ночі. Згідно зі звітом патологоанатома, смерть прийшла до Лідсів між одинадцятою вечора і першою ночі.

Спочатку було проникнення. Грем почав розмірковувати…

Божевільний підчепив гачок, на який замикалися зовнішні двері. Постояв у темряві на ганку й дістав щось із кишені. Присмок, може, взятий зі стругачки для олівців, яким вона кріпиться до поверхні столу.

Присівши навпочіпки біля нижньої, дерев'яної половини кухонних дверей, божевільний підвів голову й зазирнув крізь скло. Він висунув язика, лизнув присмок і притиснув його до скла, аби чашечка прилипла до поверхні. До присмоку був прив'язаний невеличкий склоріз на мотузці, щоб можна було вирізати коло.

Тихий писк склоріза й один упевнений рух, аби вийняти скло. Одніею рукою тиснути, другою – притримувати присмок. Скло мае не впасти. Формою вирізаний шматок трохи нагадуе яйце, бо, поки він різав, мотузка намотувалася на штир присмоку. Тихий скрегіт, коли він витягае шматок скла назовні. Йому байдуже, що він залишив на склі слину групи АВ.

Рука в тугій рукавичці ковзае крізь отвір, намацуе замок. Двері безшумно прочиняються. Він усередині. При світлі від витяжки він бачить власне тіло в цій чужій кухні. У будинку пануе приемна прохолода.

Вілл Грем проковтнув дві пігулки дай-джелу[12 - «Di-Gel» – медичний препарат від печіі та нетравлення шлунку.]. Поморщився від хрусту целофану, коли засунув упаковку назад у кишеню. Перетнув вітальню, за звичкою тримаючи ліхтарик якомога далі від тіла. Хоч він і вивчив план будинку заздалегідь, та все одно раз звернув не туди, поки знайшов сходи. Вони не рипіли.

Тепер він стояв у дверях хазяйськоі спальні. Навіть без ліхтарика в кімнаті було видно неясні обриси предметів. Цифровий годинник на нічній тумбочці відкидав час на стелю, а понад плінтусом біля ванноі горіла оранжева підсвітка. Сильний, мідяний запах крові.

Очі призвичаілися до темряви і вже непогано бачили. Божевільний міг відрізнити містера Лідса від дружини. Світла було достатньо, аби він перетнув кімнату, схопив Лідса за волосся й перерізав йому горло. Що далі? Назад, до перемикача на стіні, привітання до місіс Лідс і постріл, що ii знерухомив?

Грем увімкнув світло, і на нього закричали криваві плями – зі стін, з матрацу, з підлоги. Наче саме повітря й досі бриніло криками. Він здригнувся від звуку в цій тихій кімнаті, повній темних плям, що вже починали підсихати.

Грем опустився на підлогу й сидів там, доки шум у голові не вщухнув. Спокійно, спокійно, не ворушись.

Кількість і розмаіття плям крові загнали в глухий кут детективів з Атланти, які намагалися відтворити подіі на місці злочину. Усі жертви були знайдені вбитими у своіх ліжках. Цей факт не збігався з розташуванням кривавих плям.

Спершу детективи вирішили, що на Чарльза Лідса напали в кімнаті його дочки, а вже потім перетягли тіло до хазяйськоі спальні. Проте детальний аналіз форми бризок крові цю гіпотезу спростував.

Точні рухи вбивці в цій кімнаті так і не були визначені.

Тепер, отримавши результати розтинів і лабораторні звіти, Вілл Грем починав розуміти, як усе відбувалося.

Зловмисник перерізав горло Чарльзові Лідсу, поки той спав поруч із дружиною, потім повернувся до перемикача на стіні й увімкнув світло – волосся й жир із голови містера Лідса були залишені на перемикачеві гладенькою рукавичкою. Він підстрелив місіс Лідс, коли та вже почала підводитись, а тоді попрямував у дитячі кімнати.

Містер Лідс став на ноги з перерізаною горлянкою та спробував захистити дітей, втрачаючи під час боротьби багато крові, що потоками лилася й фонтанувала з ушкодженої артерії – сліди характерні. Його відштовхнули, він упав і помер разом із дочкою в її кімнаті.

Одного з двох хлопчиків застрелили в ліжку. Другого також знайшли в ліжку, проте у волоссі виявилися кавалки пилу. Поліцейські вирішили, що спочатку його витягли з-під ліжка, а потім застрелили.

Коли всі померли, окрім, імовірно, місіс Лідс, почалося биття дзеркал, добирання осколків і дальше приділення уваги місіс Лідс.

У коробці в Грема були повні копії всіх протоколів розтину. Ось і звіт щодо місіс Лідс. Куля увійшла праворуч від пупка й застрягла в поперековому відділі хребта, проте померла жінка від задушення.

Підвищення рівня серотоніну й вільного гістаміну у вогнепальній рані вказувало на те, що після пострілу місіс Лідс прожила ще принаймні п’ять хвилин. Гістамін був набагато вищий за серотонін, тобто протрималася вона не більше як хвилин п’ятнадцять. Усі інші поранення, вірогідно, проте не доказово, були завдані посмертно.

Якщо інші поранення посмертні, то чим займався вбивця в той проміжок часу, поки місіс Лідс чекала на свій кінець? Грем задумався. Божевільний боровся з містером Лідсом і вбивав дітей, так, але на це мала піти не більш ніж хвилина. Він порозбивав дзеркала. Та що ще?

Детективи з Атланти провели ретельний огляд. Вони все повимірювали, наробили купу фотографій, прочесали підлогу «по сітці»[13 - Grid search – метод пошуку речових доказів, коли територія розбивається на квадрати та обробляється кількома детективами кілька разів, уздовж і впоперек.] й пройшлися пилосмоком, повиймали з-під умивальників сифони. І все одно Грем вирішив пошукати сам.

З поліцейських фотографій та силуетів, обведених липкою стрічкою на матрацах, Грем

склав для себе уявлення, де саме були знайдені тіла. Такі характерні для використання вогнепальної зброї ознаки, як сліди нітратів на простирадлах, вказували на те, що Лідсів знайшли приблизно в тих самих позах, у яких вони померли.

Проте рясні плями крові та тьмяні мазки-відбитки на килимі в коридорі так і лишалися без пояснення. Один із детективів висунув припущення, що деякі жертви намагалися втекти від убивці плазом. Грем не поділяв цієї думки – очевидно, що вбивця пересував тіла Лідсів після їхньої смерті, а вже потім повернув їх на ті місця, де вони померли.

Як він учинив із місіс Лідс, було цілком зрозуміло. Але з іншими? Їх убивця не став нівечити, як зробив це з місіс Лідс. Усі троє дітей зазнали по одному вогнепальному пораненню в голову. Чарльз Лідс сплинув кров'ю на смерть, ще й устиг нею захлинутися. На його тілі виявили тільки одну додаткову відмітину – поверхневу странгуляційну борозну навколо грудей, радше посмертну. Що ж робив убивця з Лідсами після того, як вони померли?

Грем дістав зі своєї коробки поліцейські фотографії, лабораторні аналізи плям крові та біологічних рідин кожної окремої жертви, а також стандартні зразки для порівнянь траєкторій крапель і патьоків.

Він ретельно обійшов усі кімнати на другому поверсі, намагаючись зіставити поранення з плямами, відтворити події у зворотному напрямку. Він зазначив кожну пляму на масштабованому криміналістичному плані хазяйської спальні, користуючись при цьому стандартними зразками порівняння для визначення напрямку й швидкості розбризкування. Таким чином Грем сподівався встановити положення тіл в різні моменти.

Ось ряд трьох кров'яних патьоків, що кривуляють угору в кутку на стіні спальні. Ось під ними на килимі три малопомітні плями. Стіна над спинкою ліжка, там, де спав Чарльз Лідс, також поплямована кров'ю, криваві мазки вздовж плінтусів. Польовий начерк Грема почав скидатися на головоломку «з'єднай точки», проте без цифр-підказок. Він уважно дивився на свій план, підводив очі на кімнату й знов позирав у начерк, доки голова не заболіла.

Вілл пішов до ванної кімнати й прийняв дві останні таблетки баферину[14 - Знеболювальний засіб.], черпаючи долонею воду з-під крана на умивальнику. Побризкав на обличчя й утерся полою сорочки. Вода пролилася на підлогу. Він забув, що детективи забрали з-під раковини сифон. Поза тим у ванній було прибрано й чистенько – якщо не зважати на розбите дзеркало та залишки червоного дактилоскопічного порошку під назвою «Кров дракона». Зубні щітки, крем для обличчя, бритва – усе на своїх місцях.

Ванна кімната мала такий вигляд, наче нею й досі користуються сім'я. На жердочках для рушників висіли колготки місіс Лідс, куди вона повісила їх сушитися. Грем помітив, що вона відрізала від пари одну панчоху, аби в майбутньому сполучити з іншою «одноногою» парою – вдягаючи одночасно двоє таких колгот, можна зекономити гроші. Грему кольнуло

в серці від цих маленьких господарських хитрощів місіс Лідс, бо Моллі робила так само.

Він виліз у вікно на дах понад ганком й усівся на запорошену дерев'яну покрівлю. Волога сорочка холодила спину. Грем обхопив руками коліна й пирхнув, намагаючись очистити ніс від запаху різанини.

Небо мов поіржавіло від вогнів Атланти, і зірок було майже не видно. На Кіз ця ніч була б безхмарною. Він міг би дивитися на летючі зорі з Моллі та Віллі, прислухатися до свисту, з яким, як вони офіційно ствердили, мають падати всі зорі. Метеоритний дощ Дельти Водолія був у самому розпалі, і Віллі з нетерпінням чекав кожної ночі.

Грем здригнувся й знову пирхнув. Наразі йому не хотілося думати про Моллі. То поганий смак, ще й відволікає від справи.

Зі смаком у Грема завжди були проблеми. Часто в нього виникали несмачні думки. У його розумі не існувало чіткого поділу. Усе, що він бачив і усвідомлював, впливало на решту суджень. І з деякими поєднаннями було важко жити. Грем не вмів їх передбачати, блокувати чи витісняти. Набуті навички пристойності й чемності волочилися позаду, спантеличені його асоціаціями, шоковані його снами. Шкода, що на кістяній арені його черепа не було фортець для того, що він любив. Асоціації приходили з блискавичною швидкістю. Суб'єктивне сприйняття відбувалося із запізненням, немов під час церковних промов. Воно вічно не встигало, не могло скерувати його думки.

Власне мислення здавалося йому гротескним, проте корисним, наче крісло, зроблене з оленячих рогів. Із цим він нічого не міг зробити.

Грем вимкнув у будинку Лідсів світло і вийшов через кухню надвір. На іншому кінці заднього ганку промінь ліхтарика вихопив велосипед і плетений кошик для собаки. На подвір'ї стояла буда, біля східців – собача миска.

Факти вказували на те, що Лідсів захопили зненацька, уві сні.

Притиснувши підборіддям до грудей ліхтарик, Вілл занотував пам'ятку: «Джеку – де був собака?»

Грем поїхав назад до готелю. На водінні довелося зосереджуватися, хоч о пів на п'яту ранку машин на дорогах було небагато. Голова й досі боліла, тож Грем узявся шукати цілодобову аптеку.

Одна така знайшлася на вулиці Пічтрі. Біля входу дрімав нечупарний неозброєний охоронець. Фармацевт у такому масному халаті, аж лупу на плечах було видно, продав Грему баферин. Світло до болю яскраве. Грем не любив молодих фармацевтів. Вони наче мали комплекс «середньої дитини» і часто поводилися нахабно. Грем підозрював, що

вдома вони також дратували рідню.

– Що ще? – спитав фармацевт, здійнявши пальці над клавішами касового апарата. – Що ще?

Працівники відділу ФБР в Атланті забронювали йому номер в абсурдному готелі біля нового «Пічтрі-центру». Там були скляні ліфти у формі стручків молочаю – побачивши іх, Грем остаточно зрозумів, що перебувае у великому місті.

До себе в номер він піднімався з двома делегатами, що почепили бейджі з привітанням та ім'ям. Вони трималися за поруччя в ліфті й позирали вниз на готельний вестибюль.

– Оно диви, біля стійки – то ж Вілма й решта, щойно підтягнулися, – сказав більший. – Чорт забирай, я б і собі урвав шматочок.

– Трахав би, поки кров з носа не заюшить, – відгукнувся другий.

Страх і хіть, у страхові – злість.

– То ти в курсі, навіщо жінці ноги?

– Навіщо?

– Щоб не слизила по підлозі, мов слимак.

Двері ліфта відчинилися.

– Приіхали? Приіхали, – сказав більший і на виході похилився на стінку.

– Сліпий веде сліпого, – кинув другий.

Грем зайшов у номер і поклав свою картонну коробку на комод. Потім сховав у шухляду, щоб не бачити. Він уже вдосталь надивився на мерців із широко розплющеними очима. Хотілося зателефонувати Моллі, але ще було зарано.

Збори призначено на восьму ранку в головному поліцейському управлінні Атланти. І розповідати особливо нічого.

Треба спробувати заснути. Розум Грема був наче переповнений пансіон, де всюди суперечки, а на іншому кінці коридору – бійка. Онімілий, спорожнілий, перед тим як лягати в ліжко, він узяв із ванної склянку, налив віскі на два пальці й випив. Темрява підступала надто близько. Грем увімкнув у ванній світло й повернувся в ліжко. Уявив, що то Моллі у ванній розчісуе волосся.

У голові лунав його власний голос, промовляв рядки зі звіту про розтин, хоча Грем ніколи голосно його не читав: «…сформовані калові маси… слід тальку на нижній частині правої ноги. Перелом медіальної стінки очниці в результаті введення осколка дзеркала…»

Грем спробував подумати про пляж на Шугарлоуф-Кі, почути шум хвиль. Він уявив свій робочий верстат і згадав про механізм для водяного годинника, що вони його будували з Віллі. Промугикав під ніс «Ріка віскі»[15 - «Whiskey River» – пісня в стилі кантрі, написана й уперше виконана Джонні Бушем 1972 року.] й спробував подумки від початку до кінця відтворити «Рудокопа з Чорної гори»[16 - «Black Mountain Rag» – інструментальна композиція американського кантрі-виконавця Дока Мартіна.]. Музика Моллі. З гітарною партією Дока Ватсона він іще міг упоратись, а от коли вступали скрипки, то завжди губив мелодію. Моллі намагалася навчити його танцювати сільську чечітку на задньому подвір'ї, як вона тоді підстрибувала… і нарешті Грем заснув.

Він прокинувся за годину, заціпенілий і мокрий від поту, проти світла з ванної кімнати побачив обриси подушки – і поруч із ним лежала місіс Лідс, покусана й понівечена, із дзеркальними очима. На скронях і вухах – струмочки крові, мов дужки окулярів. Грем не міг повернути голову й подивитися на неї. Розум волав, наче паровий будильник. Вілл простягнув до подушки руку й торкнувся сухої тканини.

Зробивши хоча б щось, він одразу відчув полегшення. Грем встав із ліжка, відчуваючи, як калатає серце, й одягнув суху футболку. Мокру кинув у ванну. На сухий бік ліжка пересуватися було не можна. Натомість він розіслав на своєму, мокрому боці сухий рушник, ліг на нього й оперся головою об спинку ліжка, тримаючи в руці склянку з міцним напоєм. Проковтнув третину.

Він намагався зайняти думки, бодай чимось. Наприклад, аптекою, де він купив баферин. Мабуть, тому, що за весь день то був єдиний досвід, не пов'язаний зі смертю.

Грем іще пам'ятав старі аптеки-магазини, де стояли візочки з газованкою. У дитинстві йому здавалося, що в цих аптеках дещо потайна атмосфера. Коли ти туди заходив, то завжди спадало на думку купити презервативів, потрібні вони тобі чи ні. На поличках стояли такі товари, на які довго дивитися не прийнято.

А в тій аптеці, де Грем купив баферин, контрацептиви в ілюстрованих обгортках висіли на стіні в лайтбоксі одразу за касою, обрамлені, наче витвір мистецтва.

Більше Віллу були до вподоби аптеки його дитинства, з магазином дрібничок. Грему було близько сорока, і він тільки починав відчувати тяжіння минулого способу життя – тепер воно, наче якір, волочилося за ним у важкій воді.

Він пригадав Смута. Коли Грем ще був малим, старий Смут розливав газованку й правив

за менеджера у фармацевта, власника місцевої аптеки. Смут, який пив на роботі, забув підняти ролети, і кросівки у вітрині розплавилися. Смут забув вимкнути кавоварку, і довелося викликати пожежну бригаду. Смут, який дітям продавав морозиво в кредит.

Найбільше злодіяння Смут вчинив, коли купив у торгового агента п?ятдесят пупсів «К?юпі», поки власник аптеки був у відпустці. Повернувшись, фармацевт звільнив Смута на тиждень. Потім вони влаштували розпродаж пупсів. Розсадили півколом у центральній вітрині ляльок «К?юпі», і ті витріщалися на кожного, хто зазирав усередину.

У них були широко розчахнуті очі волошкового кольору. Чудернацьке видовище, і певний час Грем не міг відвести від них погляд.

Він знав, що то лиш пупси, але відчував на собі іхню увагу. На нього дивилося так багато очей. Інші теж зупинялися й вглядалися в ляльок. Гіпсові пупси, усі з однаковим дурним і прилизаним чубчиком, проте іхній пильний погляд немов поколював шкіру на обличчі.

Грем почав потроху розслаблятися на своему ліжку. Пупси «К?юпі» витріщаються. Він почав робити ковток, похлинувся й виплюнув віскі собі на груди. Навпомацки ввімкнув лампу біля ліжка й дістав із комода картонну коробку. Узяв звіти про розтини трьох Лідсових дітей, масштабовані плани хазяйськоі спальні з обрисами тіл і розклав це все на ліжку.

Ось у кутку три криваві плями, повзуть униз стіною, а ось три відповідні плями на килимі. Ось силуети тіл трьох дітей. Брат, сестра, старший брат. Збіг. Збіг. Збіг.

Їх посадовили рядком уздовж стіни, щоб вони дивилися на ліжко. Глядачі. Мертві глядачі. І Лідс. Прив’язаний до спинки ліжка, мотузка обвивае груди. Тіло виставлено так, наче він сидить. Звідси й борозна на шкірі, пляма на стіні над спинкою ліжка.

На що вони дивилися? Ні на що, усі вони були мертві. Але очі розплющені. Вони дивилися виставу, де в головних ролях виступали божевільний і тіло місіс Лідс на ліжку, поруч із містером Лідсом. Глядачі. Божевільний озирався й бачив іхні обличчя.

Грем замислився, чи не запалив химерник свічку. При мерехтливому світлі мертві обличчя можуть здаватися живими. Свічки не знайшли. Може, він додумається до цього наступного разу…

Перший маленький зв’язок з убивцею свербів і жалив, мов п’явка. Грем закусив простирадло й загадався.

«Чому ти знов іх пересунув? Чому не лишив усе як е? – подумки запитав Грем. – Ти не хочеш, аби я дещо про тебе дізнався. Ого, та ти чогось соромишся. Чи не можеш дозволити, аби я дізнався?

Ти розплющував ім очі?

Місіс Лідс була гарненькою, чи не так? Ти ввімкнув світло, коли перерізав йому горло, аби місіс Лідс дивилася, як чоловік б?еться в конвульсіях, так? До сказу хотілося зняти рукавички, коли ти її торкався, так?»

На її нозі був тальк.

У ванній кімнаті тальку не було.

Наче хтось сторонній виголосив ці два факти рівним голосом.

«Ти зняв рукавички, так? Тальк висипався з гумовоі рукавички, коли ти зняв її, аби торкнутися жінки, ТАК, СУЧИЙ ТИ СИНУ? Ти помацав її голими руками, а потім знов одягнув рукавички й витер її тіло. Але, поки ти був без рукавичок, ЧИ НЕ РОЗТУЛЯВ ТИ ЇМ ОЧІ?»

Джек Кроуфорд зняв слухавку після п’ятого гудка. Він часто відповідав на дзвінки посеред ночі й одразу зоріентувався.

– Джеку, це Вілл.

– Так, Вілле.

– Прайс іще працює в латентних відбитках?

– Ага. Але тепер нечасто роз’їжджае. Працює над реестром единого відбитка[17 - База даних, де відбиток кожного пальця реєструеться окремо, а не цілим набором із десяти пальців.].

– Гадаю, йому слід приіхати до Атланти.

– Навіщо? Ти ж сам казав, що місцевий хлопець вправний.

– Воно-то так, але не такий вправний, як Прайс.

– І що ти від нього хочеш? Де йому шукати?

– На нігтях місіс Лідс, на руках і ногах. Вони лаковані, поверхня гладенька. І на іхніх очах, на рогівках. Думаю, він знімав рукавички, Джеку.

– Господи Ісусе, Прайсу доведеться кулею летіти, – сказав Кроуфорд. – Похорон сьогодні

після обіду.

3

– Думаю, він відчув потребу ії торкнутися, – сказав Грем під час привітання.

Кроуфорд подав йому колу з автомата в поліцейському управлінні Атланти. Була 7:50 ранку.

– Звісно, він же ії пересував, – відповів Кроуфорд. – На зап'ястках і за колінами були сліди від рук. Але геть усі знайдені відбитки лишилися після рукавичок із непористої гуми. Не хвилюйся, Прайс уже тут. Старий буркотун. Зараз він прямує до похоронного бюро. Морг видав тіла минулої ночі, але в похоронному ще не почали з ними нічого робити. Ти мов почавлений лимон. Поспав хоч трохи?

– Може, з годину. Думаю, він відчув потребу торкнутися ії голими руками.

– Сподіваюся, ти правий, але лаборанти в Атланті присягаються, що на ньому весь час було щось на кшталт хірургічних рукавичок, – сказав Кроуфорд. – На осколках дзеркала такі самі гладенькі відбитки. Вказівний палець на зворотному боці уламка, засунутого між малими статевими губами, на лицьовому боці – змазаний відбиток великого пальця.

– Витер дзеркало, уже коли вставив осколок, певно, аби бачити свое бісове обличчя, – мовив Грем.

– Той уламок, що був у роті, залила кров. Те саме з очима. Рукавичок він не знімав ні разу.

– Місіс Лідс була привабливою жінкою, – сказав Грем. – Ти бачив сімейні фотографії, так? За інтимних обставин мені б хотілося торкнутися ії шкіри, тобі хіба ні?

– Інтимних?

У голосі Кроуфорда прозвучала огида. Він не встиг ії приборкати і раптом почав ритися в кишенях у пошуках дріб'язку.

– Інтимних – вони ж лишилися сам-на-сам. Усі інші вже померли. Він міг розплющувати ім очі, заплющувати, як заманеться.

– Як заманеться, – повторив Кроуфорд. – Її шкіру перевірили на відбитки, ясна річ. Нічого.

Хоча на шиї знайшли розмазаний відбиток долоні.

– У звіті не сказано, чи порошили їй нігті.

– Боюся, нігті на руках замацали криміналісти, коли вишкрябали з-під них зразки. Збігаються з ранками, що лишилися від нігтів на її ж долонях. Убивцю вона не пошкрябала.

– Ноги в неї теж були гарненькі, – сказав Грем.

– Угу. Ходімо нагору, – відповів Кроуфорд. – Загони вже збираються.

У Джиммі Прайса було багато обладнання: дві важкі валізи плюс сумка для фотоапарата й тринога. Він здійняв грюкіт, проходячи крізь центральні двері похоронного бюро Ломбарда, що в Атланті. Прайс був хирлявим стариганем, і настрій його аж ніяк не покращився після довгої поїздки з аеропорту, коли таксі довелося пробиватися крізь вранішню годину пік.

Послужливий молодик із чепурною укладкою спішно провів його до кабінету, оздобленого в кремових і абрикосових тонах. Стіл був порожній, якщо не рахувати статуетки під назвою «Руки в молитві».

Прайс роздивлявся кінчики пальців, що стулилися в молитві, коли до кабінету зайшов сам містер Ломбард. Він із превеликою увагою перевірив посвідчення Прайса.

– Ваше управління в Атланті, чи агенція, чи як там це називається – звісно, мені звідти зателефонували, містере Прайс. Але минулого вечора нам довелося викликати поліцію, аби вони видворили одного нахабу, що намагався зробити кілька знімків для «Народного базікала», тож доводиться виявляти багато обачності. Певен, ви мене розумієте. Містере Прайс, тіла нам видали сьогодні десь о першій ночі, а похорон уже о п’ятій вечора. Ми просто не можемо його затримати.

– Це не забере багато часу, – сказав Прайс. – Мені потрібен один більш-менш тямущий помічник, якщо у вас такий знайдеться. Ви торкалися тіл, містере Ломбард?

– Ні.

– Тоді з’ясуйте, хто торкався. У них усіх треба взяти відбитки.

На ранковому брифінгу детективи в справі Лідсів обговорювали переважно зуби.

Голова детективів Атланти Р. Дж. (Бадді) Спрінгфілд, огрядний чоловік у сорочці без піджака, стояв із доктором Домініком Прінсі у дверях, поки до кімнати просотувалися

двадцять три детективи.

– Ну, хлопці, посміхайтеся чимширше, як заходите, – примовляв Спрінгфілд. – Покажіть доктору Прінсі свої зубки. Отак, усі. Господи, Спарксе, то в тебе язик чи ти білку намагаешся проковтнути? Проходимо, не спиняемось.

Перед столами в кімнаті для інструктажу висів інформаційний стенд, а до нього кнопками був пришпилений великий фронтальний знімок зубів, верхньої та нижньої щелеп. Грему він нагадав целулоїдну стрічку з вишкірами, що ліпляться на гелловінські гарбузи. Вони з Джеком сіли позаду, а детективи зайняли свої місця за шкільними партами.

Гілберт Льюіс, комісар у справах громадської безпеки, та його співробітник із відділу інформації сиділи окремо від усіх на складаних стільцях. За годину Льюіс мав постати перед новинарями на прес-конференції.

Головував на зборах Спрінгфілд.

– Гаразд. Так, режим тиші, годі язиками гріховодити. Якщо ви вже підчитали зранку зведення, то побачили, що прогресу в справі – нуль. Побудинкове опитування розширюється ще на чотири квартали від місця злочину. Облік та ідентифікація позичили нам двох клерків, які допоможуть зіставити броню авіаквитків і прокат автівок у Бірмінгемі й Атланті. Ті, хто збирае інформацію щодо аеропортів і готелів, сьогодні знову роблять обходи. Так, сьогодні знов. Ловіть усіх покоївок, стюардів і адміністраторів за стійками. Він мав десь почиститися, може, лишив по собі безлад. Якщо знайдете того, хто цей безлад прибирав, то випроваджуйте з номеру пожильців, опечатуйте і прожогом телефонуйте в пральню. Цього разу в мене дещо для вас е, можна буде показувати людям. Докторе Прінсі?

Доктор Домінік Прінсі, головний медичний експерт округу Фултон, вийшов до стенда й зупинився під знімком зубів. Підняв угору гіпсовий зубний зліпок.

– Джентльмени, ось який вигляд мають зуби нашого злочинця. Робітники Смітсонівського інституту у Вашингтоні відтворили зліпок за відбитками, які ми зняли з укусів на тілі місіс Лідс, а також із чіткого сліду від зубів, що лишився на шматочку сиру в холодильнику Лідсів, – заявив Прінсі й продовжив: – Як бачите, різці в нього конусоподібні – ось цей зуб і цей.

Прінсі спочатку показав на зліпку, що тримав у руці, а потім – на знімку на стенді.

– Зуби утворюють нерівну лінію, а від цього різця відколотий шматочок. На другому – борозна, ось тут. Скидаеться на «швацьку щербину», яка утворюеться від перегризання нитки.

– Кривозубий сучий син, – пробурмотів хтось.

– А як ви знаете напевно, що саме злочинець укусив той сир, док? – спитав високий детектив із першого ряду.

Прінсі не любив, коли його називали «доком», проте стерпів.

– Сліди слини на сирі й укусах збігаються за групою крові, – відповів він. – Кров і зуби жертв не підходять.

– Добре, докторе, – сказав Спрінгфілд. – Зараз видамо детективам знімки зубів, аби вони не з порожніми руками ходили.

– А чи не хочете подати знімок у газети? – заговорив співробітник відділу інформації, Сімпкінз. – Типу оголошення: «Чи не бачили ви таких зубів?»

– Перешкод цьому не бачу, – відповів Спрінгфілд. – Що скажете, комісаре?

Льюіс кивнув. Але Сімпкінз іще не закінчив:

– Докторе Прінсі, преса питатиме, чому на отримання цього зубного знімка пішло цілих чотири дні. І чому цей аналіз довелося робити у Вашингтоні.

Спеціальний агент Кроуфорд уважно вивчав кнопку на своїй кульковій ручці.

Прінсі зашарівся, проте відповів спокійним голосом:

– Сліди від укусів викривляються, якщо тіло доводиться транспортувати, містере Сімпсон…

– Сімпкінз.

– Сімпкінз, нехай. Ми не могли зробити цей зліпок із самих укусів на тілі жертви. У цьому й полягае важливість сиру. Сир відносно твердий, але з нього важко знімати відбитки. Треба спершу його змастити, аби в гіпс не потрапила зайва волога. Зазвичай спроба тільки одна. Смітсонівський інститут уже виконував такі завдання для криміналістичної лабораторії ФБР. Вони мають краще обладнання для відтворення лицьової дуги, а ще в них е анатомічний артикулятор. Їх консультуе судово-експертний одонтолог. У нас цього всього немае. Щось іще?

– Чи справедливо тоді буде стверджувати, що затримка виникла саме через лабораторію ФБР, а не через місцеві органи?

Прінсі накинувся на нього:

– Справедливо буде стверджувати те, містере Сімпкінз, що федеральний слідчий, спеціальний агент Кроуфорд, знайшов цей сир у холодильнику два дні тому – після того як ваші люди вже обшукали місце злочину. Він прискорив роботу лабораторії на мое прохання. Справедливо буде стверджувати, що я радію з факту, що шматок від того клятого сиру відкусив не один із ваших працівників.

Утрутився комісар Льюіс, кімнатою для інструктажу прокотився його гучний голос:

– Ніхто не ставить під сумнів ваші судження, докторе Прінсі. Сімпкінзе, останне, що нам зараз потрібно, – це мірятися з ФБР цюцюрками. Повернімося до справи.

– У нас усіх спільна мета, – сказав Спрінгфілд. – Джеку, ви, хлопці, нічого не бажаете додати?

Кроуфорд узяв слово. Обличчя, що звернулися до нього, важко було назвати дружніми. З цим щось треба було робити.

– Хочу трохи розрядити атмосферу, пане голово. Багато років тому тривало затяте суперництво за медалі й визнання. Обидві сторони, федеральна та місцева, мали одна на одну зуб. Через це утворилася шпарина, крізь яку вислизали злодюжки. Наразі це не е політикою Бюро, це не мій підхід. Чхати я хотів на те, хто отримае медаль. І слідчий Грем також. Якщо хтось іще не зрозумів – це він сидить отам, позаду. Якщо того химерника завтра переіде сміттевоз, то мене й такий варіант задовольнить, аби тільки злочинець не гуляв на волі. Гадаю, ви такоі ж думки.

Кроуфорд оглянув детективів, сподіваючись, що задобрив іх. Сподіваючись, що вони не стануть приховувати корисні свідчення. Тепер до нього заговорив комісар Льюіс:

– Слідчий Грем уже мае досвід у подібних справах.

– Так, сер.

– Не хочете нічого додати, містере Грем, запропонувати щось?

Кроуфорд підвів брови на Грема.

– Можете стати тут, перед нами? – спитав Спрінгфілд.

Грем пошкодував, що не отримав нагоди поговорити зі Спрінгфілдом наодинці. Уперед йому виходити не хотілося. Та він усе одно вийшов.

Скуйовджений та обпечений сонцем, Грем аж ніяк не був схожим на федерального слідчого. Спрінгфілд подумав, що він більше скидається на маляра, якому довелося одягнути костюм на судове засідання.

Детективи засовалися, переносячи вагу з однієі сідниці на іншу.

Грем повернувся обличчям до аудиторіі, світло-блакитні очі разюче виділялися на тлі засмаглоі шкіри.

– Лиш кілька зауважень, – сказав він. – Нема підстав припускати, що він колись був пацієнтом психіатричноі клініки або ж його звинувачували в сексуальних домаганнях. Існує велика вірогідність, що нічого подібного на його рахунку не буде. Якщо він і має якісь порушення, то радше проникнення зі зламом до чужоі оселі, а не сексуальні злочини. Можливо, він уже когось кусав під час незначних сутичок, як-от бійки в барі чи жорстоке поводження з дітьми. У цьому плані найбільшу допомогу нам нададуть працівники невідкладноі допомоги та закладів опіки над дітьми. Варто перевірити кожен значущий укус, який вони зможуть пригадати, байдуже, кого саме вкусили та яким чином це сталося. У мене все.

Високий детектив із першого ряду підвів руку й одночасно з цим заговорив:

– Але поки що він кусав лише жінок, правильно?

– Нам відомо лише про жінок. Проте кусає він багато. Шість глибоких укусів на місіс Лідс, вісім – на місіс Джекобі. Істотно більше за середні показники.

– А які то – середні?

– У вбивствах на сексуальному підгрунті – три. Він полюбляе кусати.

– Жінок.

– Зазвичай укуси, що лишаються після сексуального насильства, мають у середині синець, засмок. Але не в цьому випадку. Доктор Прінсі зазначив це у своему звіті про розтин, я сам бачив у моргу. Жодних засмоків. Для нього це може бути як способом боротьби, так і сексуальною поведінкою.

– Слабка зачіпка, – відказав детектив.

– Та перевірити варто, – сказав Грем. – Кожен укус вартий перевірки. Люди часто брешуть про те, як усе сталося. Батьки покусаноі дитини кажуть, що то якась тварина винувата, і дозволяють зробити малому щеплення від сказу, покриваючи тим кусаку в родині, – ви всі таке бачили. Варто попитати по лікарнях – кого доправляли на щеплення від сказу. У мене

все.

Стегнові м’язи Грема затріпотіли від утоми, коли він опустився на стілець.

– Попитати варто, і ми попитаемо, – сказав голова детективів Спрінгфілд. – Отже. Загін сейфів і складів[18 - Повна назва – Загін сейфів, складів і вантажівок (Safe, Loft and Truck Squad), підрозділ, який розслідує масштабні пограбування, викрадення творів мистецтва, вантажівок і людей.] опрацьовує район разом із відділом крадіжок. Розпитуемо про собаку. Оновлену інформацію та фотографію шукайте в теці. З’ясуйте, чи не бачив хто чужинця з тим песиком. Мораль і наркотики, як закінчите денний обхід, займіться «шкіряними» барами та «голубенькими». Маркус і Вітман – пильнуйте на похороні. Уже маете всі світлини родичів і близьких друзів? Добре. Що там із фотографом? Гаразд. Після похорону передасте гостьову книгу Обліку й ідентифікації. Книга з Бірмінгема в них уже е. Решта завдань – у зведенні. До роботи.

– Ще дещо, – зауважив Льюіс, і детективи знову опустились на стільці. – Я чув, як офіцери в цьому штабі називають убивцю «Зубним ельфом»[19 - Tooth fairy – казковий персонаж, популярний у Європі та США, так звана зубна фея, яка забирає в дітей випалі молочні зуби й натомість кладе під подушку подаруночки чи дрібні гроші.]. Мені байдуже, як ви його кличете між собою, розумію, що якесь прізвисько йому дати треба. Але щоб я не чув, як поліцейські йменують його Зубним ельфом на публіці. Звучить легковажно. Також не використовуйте це ім’я в будь-яких службових записках. Це все.

Кроуфорд і Грем пройшли за Спрінгфілдом до його кабінету. Голова детективів пригостив їх кавою, поки Кроуфорд зв’язувався з диспетчерською і занотовував повідомлення.

– Не мав нагоди поговорити з вами вчора, коли ви приїхали, – звернувся Спрінгфілд до Грема. – У нас тут, бляха, просто божевільня була. Віллл, так? Перейдемо на «ти»? Хлопці забезпечили тебе всім необхідним?

– Так, усе гаразд.

– У нас ні чорта нема, і ми це розуміемо, – сказав Спрінгфілд. – А, визначили манеру ходи з тих відбитків ніг, що знайшли на клумбах. Він обходив кущі й таке інше, тож, окрім розміру взуття і, можливо, зросту, відомо небагато. Лівий відбиток трохи глибший, імовірно, він щось ніс. Кропітка робота. Проте пару років тому нам вдалося піймати грабіжника за манерою ходи. Були ознаки хвороби Паркінсона. Це Прінсі зміркував. Цього разу нам не так таланить.

– У вас добра команда, – сказав Грем.

– Добра. Та, слава Богу, такі справи переважно до нас не належать. Хочу дещо з’ясувати: ви, хлопці, завжди разом працюете – ти, Джек і доктор Блум? Чи збираетеся тільки заради

таких убивств?

– Тільки заради таких, – відповів Грем.

– Нічогенька зустріч. Комісар казав, що саме ти підсачив Лектера три роки тому.

– Ми всі там були, з поліцією штату Меріленд, – відказав Грем. – Його заарештували мерілендські співробітники.

Спрінгфілд був грубуватим і відвертим, проте не дурним. Він побачив, що Грему некомфортно, тож розвернувся на стільці й узяв нотатки.

– Ти питав про собаку. Ось відповідна інформація. Минулої ночі брату містера Лідса зателефонував ветеринар. Собака був у нього. Лідс і його старший хлопчик принесли пса до ветеринара за день до того, як їх убили. У тварини на животі була колота рана. Лікар прооперував, і з собакою все гаразд. Спершу ветеринар вирішив, що його підстрелили, та кулі не знайшов. Він уважає, що пса штрикнули чимось на кшталт ножа для льоду чи шила. Ми наразі опитуємо сусідів, чи не бачили вони, щоб хтось виробляв із собакою якісь штуки, і сьогодні ж перевіряємо в усіх місцевих ветеринарів, чи не приносили ім тварин зі схожими травмами.

– На собаці був нашийник із прізвищем Лідсів?

– Ні.

– У Джекобі в Бірмінгемі був собака? – спитав Грем.

– Саме з'ясовуемо, – відповів Спрінгфілд. – Стривай, я перевірю.

Він набрав внутрішній номер.

– Лейтенант Флетт відповідае за зв'язок із Бірмінгемом… так, Флетте. Що там із собакою Джекобі? Ага… угу. Хвилинку, – Спрінгфілд затулив рукою слухавку. – Собаки не було. У ванній кімнаті на першому поверсі виявили тацьку з котячим послідом. А самого кота не знайшли. Тварину глядять сусіди.

– Можете передати в Бірмінгем, аби вони подивилися на подвір'і та за надвірними будівлями? – попросив Грем. – Якщо кота було поранено, то ймовірно, що діти його вчасно не відшукали, і тварину вже довелося ховати. Ви ж знаете, як поводяться коти. Коли помирають, то заповзають у тихий закуток. А собаки приходять додому. І спитайте, будь ласка, чи був нашийник.

– Скажи ім, що як потрібен метановий зонд, ми пришлемо, – додав Кроуфорд. – Щоб

багато не копали.

Спрінгфілд переказав прохання. Телефон задзвонив, щойно він повісив слухавку. Викликали Джека Кроуфорда. На дроті був Джиммі Прайс із похоронного бюро Ломбарда. Кроуфорд переключився на інший апарат.

– Джеку, маю частковий відбиток, певно, від великого пальця, і фрагмент долоні.

– Джиммі, ти світло очей моіх.

– Знаю. На частковому – шатровий дуговий візерунок, проте розмазаний. Подивимося, що вийде з ним зробити, коли я повернуся. Зняв із лівого ока старшого хлопця. Ніколи такого не робив. Та ніколи б і не побачив, якби він не виділявся на тлі тотальноі гіфеми в результаті вогнепального поранення.

– За ним можна буде ідентифікувати?

– Шансів мало, Джеку. Якщо він е в реестрі единого відбитка – можливо, але ж то як в ірландському тоталізаторі[20 - Irish Sweepstakes – Ірландська лікарняна лотерея, заснована 1930 року, прибуток від якоі мав іти на фінансування медичних закладів. Була заборонена в США та Великій Британіі, білети часто продавалися на чорному ринку, виграш було неможливо отримати, а виторг зникав невідомо куди.], сам розумієш. Долоню зняв із великого пальця на лівій нозі місіс Лідс. Вона тільки для порівняння годиться. Пощастить, якщо вдасться знайти шість ознак. За свідків були помічник керівного спецагента, а також Ломбард. Останній, до речі, нотаріус. Зробили фотографіі in situ[21 - Безпосередньо на місці (лат.).]. Цього вистачить?

– Як щодо відбитків для виключення всіх працівників похоронного бюро?

– Я вже почорнилив Ломбарда та його розбишак, повна дактилоскопічна карта з кожного працівника, що б він там не казав – торкався тіла місіс Лідс чи ні. Вони й досі відшкрябують долоні й буркотять. Джеку, пусти мене додому. Я хочу попрацювати над відбитками у власній темній кімнаті. Хтозна, що в них тут у воді живе – черепахи чи інша зараза? Я за годину вже сяду на літак до Вашингтона й перешлю тобі відбитки факсом завтра в першій половині дня.

Кроуфорд на мить задумався.

– Окей, Джиммі, але не барися. Відправиш копіі в поліцейські відділки Атланти й Бірмінгема та в місцеві штаби Бюро.

– Домовились. А тепер варто з’ясувати з тобою ще одне питання.

Кроуфорд закотив очі до стелі:

– Будеш дзизкати мені на вухо про відрядне, еге ж?

– Саме так.

– Сьогодні, Джиммі, друже мій, мені для тебе нічого не шкода.

Грем дивився у вікно, поки Кроуфорд переповідав ім про відбитки.

– Це надзвичайно, – ось і все, що зміг сказати Спрінгфілд.

На обличчі Грема не було жодних емоцій. Спрінгфілд подумав, що такі ж закриті обличчя мають в'язні на довічному терміні.

Він проводив Грема поглядом аж до дверей.

Кроуфорд і Грем саме виходили з кабінету Спрінгфілда, коли у фойе закінчилась прес-конференція за участі комісара у справах громадськоі безпеки. Репортери друкованих видань прямували до телефонів. Телевізійні репортери займалися «перебивками»: стояли самотою перед своіми камерами й промовляли найкращі питання, що вони чули на конференції, простягали в нікуди мікрофони, аби потім вклеіти відповіді з цілого виступу комісара.

Кроуфорд і Грем уже спускалися центральними сходами, коли перед ними вискочив маленький чоловічок, крутнувся й зробив знімок. З-за фотоапарата визирнуло його лице.

– Вілле Грем! – сказав він. – Пам'ятаеш мене, я Фредді Лаундз? Висвітлював справу Лектера для «Базікала». І пейпербек теж мій.

– Пам'ятаю, – мовив Грем.

Вони з Кроуфордом, не зупиняючись, продовжили спускатися сходами, а Лаундс ішов трохи попереду й збоку від них.

– Коли тебе залучили, Вілле? Що вже маете?

– З тобою, Лаундзе, я не розмовлятиму.

– Як тобі цей хлопець порівняно з Лектером? Він іх уби…

– Лаундзе, – Грем підвищив голос, і Кроуфорд хутко став перед ним. – Лаундзе, ти брехливе гівно, а «Народним базікалом» можна хіба що дупу підтирати. Тримайся від мене подалі.

Кроуфорд схопив Грема за руку:

– Забирайся, Лаундзе. Іди собі. Вілле, ходімо поснідаемо. Нумо, Вілле.

Швидкою ходою вони зайшли за ріг.

– Вибач, Джеку. Терпіти не можу цього покидька. Коли я лежав у лікарні, він туди прокрався і…

– Знаю, – сказав Кроуфорд. – Я тоді дав йому прочухана, та марно.

Кроуфорд пам'ятав фотографію, яку «Народне базікало» опублікувало під кінець справи Лектера. Поки Грем спав, Лаундз зайшов до нього в лікарняну палату. Відкинув простирадло й сфотографував тимчасову колостомію Грема. Газета надрукувала ретушовану світлину з чорним квадратом, що затуляв Гремів пах. Заголовок був такий: «Коли коп нутром чуе».

У кав'ярні було світло й чисто. Руки в Грема тремтіли, і він проливав каву на блюдце.

Він бачив, що сигаретний дим Кроуфорда заважае парочці, яка сиділа в сусідній кабінці. Закохані іли в пепсиновій тиші, обурення висіло в повітрі разом із димом.

За столиком біля дверей сварилися дві жінки, вочевидь мати й дочка. Вони тихо перемовлялися, злість спотворювала іхні обличчя. Грем відчував цю злість на власному обличчі й шиі.

Кроуфорд скаржився, що завтра зранку йому треба свідчити на суді у Вашингтоні. Він боявся, що той суд може затримати його на кілька днів. Запалюючи наступну сигарету, він крізь вогонь позирнув на руки й колір обличчя Грема.

– Атланта і Бірмінгем пропустять цей відбиток великого пальця по своіх злочинах сексуального характеру, – сказав Кроуфорд. – Ми можемо те саме зробити. А Прайсу і раніше вдавалося знаходити справу за единим відбитком. Він запрограмуе «ШУКАЧА» – ми в цій сфері далеко просунулися відтоді, як ти пішов.

«ШУКАЧ», автоматизована програма обробки й розпізнавання відбитків пальців, мала шанс відшукати той великий палець у дактилоскопічній картці з якоісь непов'язаної справи.

– Коли ми його впіймаемо, то за грати посадимо саме завдяки цьому відбитку й зубам, –

продовжував Кроуфорд. – Що ми зараз маємо робити, так це розібратися, яким він може бути. Метаємо ласо`, та чимширше. Ну, розрадь мене. Скажімо, ми заарештували ймовірного підозрюваного. Ти заходиш у кімнату й бачиш його. Яка риса його зовнішності чи характеру тебе не здивує?

– Не знаю, Джеку. Чорт, він для мене безликий. Можна багато часу витратити на пошук людей, яких ми вигадали. Ти вже говорив із Блумом?

– Учора ввечері телефоном. Блум сумнівається, що той схильний до суїциду, і Геймліх також. Блум тут пробув усього кілька годин, іще першого дня, та в них із Геймліхом е всі матеріали справи. На цьому тижні Блум займається кандидатами на ступінь доктора філософії. Просив передати тобі привіт. У тебе е його номер у Чикаго?

– Так, е.

Грему подобався доктор Алан Блум, маленький кругленький чоловічок із сумними очима, добрий психіатр-криміналіст, можливо, найкращий. Грем цінував те, що Блум ніколи не виказує до нього професійного інтересу. З психіатрами таке нечасто бувае.

– Блум казав, що не здивуеться, як ми отримаемо від Зубного ельфа звістку. Він може написати нам листа, – сказав Кроуфорд.

– На стіні в чиісь спальні.

– Блум гадае, що в нього може бути каліцтво або ж він вважае себе потворним. Проте порадив не надавати цьому великого значення. «Я не хочу лаштувати тобі опудало на лови, – ось що він сказав. – То тільки відволікатиме й розпорошуватиме зусилля». Сказав, що його так у магістратурі навчили говорити.

– Він правий, – відповів Грем.

– Ти можеш щось про нього розповісти, інакше б не знайшов того відбитка, – сказав Кроуфорд.

– Та він же лежав на видноті, Джеку. Не приписуй мені цього. Слухай, ти не дуже на мене надійся, гаразд?

– Ой, та впіймаемо ми його. Ти ж знаеш, що впіймаемо, так?

– Знаю. Тим або іншим чином.

– Тим – це яким?

– Знайдемо речові докази, що були пропустили.

– А іншим?

– Він убиватиме й убиватиме, доки не зчинить забагато галасу або ж доки господар не встигне дотягтися до рушниці.

– Які ще варіанти?

– Ти що, вважаеш, я зможу розпізнати його у велелюдній залі? Е ні, то тобі Еціо Пінца[22 - Ezio Pinza (1892—1957) – італійський оперний співак, виступав у нью-йоркській Метрополітен-опера, лондонському Ковент-Гарден та міланській Ла-Скала; виконавець популярної пісні «Одного чарівного вечора» («Some Enchanted Evening») про те, як колись у велелюдній залі ти зустрінеш незнайомця й упізнаеш у ньому свое справжне кохання.] наспівав, і не думай. Зубний ельф робитиме свою чорну справу, доки ми не наберемося розуму або ж доки нам не пощастить. Він не зупиниться.

– Чому?

– Бо він уже розсмакував це заняття.

– Ось бачиш, дещо про нього ти таки знаеш, – сказав Кроуфорд.

Грем мовчав, поки вони не вийшли на тротуар.

– Почекай до наступної повні, – відповів він Кроуфорду, – а тоді й розкажеш мені, скільки я про нього знаю.

Грем повернувся до готелю й проспав дві з половиною години. Прокинувся вже після обіду, прийняв душ і замовив горня кави з сендвічем. Настав час докладно вивчити справу Джекобі з Бірмінгема. Грем відтер готельним милом свої окуляри для читання й влаштувався з текою біля вікна. Перші кілька хвилин він підводив голову на кожен звук, крок у коридорі чи далекий гул ліфтових дверцят. Згодом не звертав уваги ні на що, крім теки.

Офіціант із тацею постукав і почекав, тоді знов постукав і почекав. Зрештою він лишив ланч на підлозі біля дверей і сам підписав чек.

Гойт Льюіс, який знімав показники лічильників для Енергетичної компанії Джорджії, припаркував свій фургон під великим деревом на алеї й відкинувся на спинку крісла з коробкою для ланчу. Тепер, коли він сам готував собі їсти, відкривати цю коробку стало не так цікаво. Більше жодних записочок, жодних бісквітів «Твінкіз» на десерт.

Він уже з'ів півсендвіча, коли підскочив, зачувши у вусі гучний голос.

– Певно, цього місяця я спожив електрики на тисячу доларів, правильно міркую?

Льюіс повернувся й побачив у шибці вантажівки червоне обличчя Г. Дж. Парсонза. Парсонз був у бермудах, а в руці тримав дворову мітлу.

– Я вас не розчув.

– Певно, ви скажете, що цього місяця я спожив електрики на тисячу доларів. Цього разу ви мене розчули?

– Не знаю, скільки ви спожили, бо ще не знімав показники з вашого лічильника, містере Парсонз. А коли зніму, то занотую ось тут, на цьому папірці.

Парсонз злився через суми в рахунках. Він уже скаржився в Енергетичну компанію, що йому накидають зайвого.

– Я слідкую за тим, що споживаю, – сказав Парсонз. – І піду з цими даними до Комісії з комунальних послуг.

– Не хочете разом зі мною подивитися показники? Ходімо просто зараз і…

– Я знаю, як читати ті показники. Певно, і ви могли б навчитися, якби завдали собі клопоту.

– Помовчте хвилинку, Парсонзе, – відповів Льюіс, вибираючись із фургона. – Просто помовчте хвилинку, чорт забирай. Минулого року ви почепили на свій лічильник магніт. Ваша дружина пояснила, що ви на той час лежали в лікарні, тож я його просто зняв і нічого не сказав. Коли минулоі зими ви залили в нього патоку, я вже доповів. І зауважив, що ви оплатили рахунок, який ми після цього виставили. Сума побільшала ще й після того, як ви самостійно замінили в себе всю проводку. Я вам тоді до посиніння намагався пояснити: десь у тому будинку відбувається витікання струму. А ви що, наймаете електрика, аби він розібрався? Ні, натомість телефонуете в офіс і валите все на мене. Мені скоро терпець урветься.

Льюіс аж побілів від злості.

– Я ще докопаюсь до коріння, – сказав Парсонз, задкуючи алеєю до свого подвір'я. – А вас, містере Льюіс, уже перевіряють. Я бачив, як хтось знімає показники на вашому маршруті, ще до вас. Незабаром вам доведеться ходити на роботу, як усім нормальним людям, – останню фразу він уже кинув через паркан.

Льюіс завів свій рипучий фургон і покотився далі алеєю. Тепер йому доведеться шукати інше місце, щоб доїсти ланч. Було шкода. Велике тінисте дерево вже багато років дарувало йому затишок під час перекусів.

І росло воно просто за будинком Чарльза Лідса.

О п'ятій тридцять вечора Гойт Льюіс на власній автівці приїхав до бару «Сьоме небо» й хильнув кілька бойлермейкерів[23 - Кухоль пива й чарка віскі; інколи подаються окремо, інколи змішуються на кшталт коктейлю.], аби на душі полегшало.

Він зателефонував колишній дружині, але примудрився сказати тільки: «Як би я хотів, щоб ти знову збирала мені ланч». На що вона відповіла: «Треба було раніше про це думати, містере Розумако», – і повісила слухавку.

Потім Гойт зіграв невеселу партію у шафлборд із парою монтерів і диспетчером з Енергокомпанії Джоржії, роздивляючись при цьому людей у барі. У «Сьоме небо» щось зачастили ці кляті клерки з авіакомпаній. Усі як один із маленькими вусиками й печатками на мізинцях. Скоро вони тут повісять чортову мішень для дартсу, а «Сьоме небо» найменують пабом. Де в цьому світі шукати стабільності?

– Привіт, Гойте. Дай-но приєднаюся до тебе на пляшку пива.

То був його керівник, Біллі Мікс.

– Овва, Біллі, мені саме треба з тобою поговорити.

– У чому річ?

– Знаєш того старого сучого сина, Парсонза, що весь час нам надзвонює?

– Власне, він мені минулого тижня телефонував, – відповів Мікс. – То що там із ним?

– Сказав, що хтось перед мене знімає показники на маршруті. Начебто, мо?, хтось вирішив, що я не виходжу на об'їзди. Ти ж не думаєш, що я ті показники в себе вдома пишу, атож?

– Та не.

– Ти ж так не думаеш, правда? Я про те, що як хтось заносить мене в чорний список, то хай вийде й чесно про це скаже.

– Якби ти опинився в моему чорному списку, то що я, по-твоему, не наважився б тобі про це сказати?

– Наважився б.

– Гаразд, от що. Якби хтось перевіряв твій маршрут, то я би про це знав. Твое начальство завше знае про такі речі. Ніхто тебе не перевіряе, Гойте. Не звертай уваги на того Парсонза, він просто старий та собакуватий. Телефонуе мені минулого тижня й каже: «Вітаю, бо ви нарешті зметикували щодо того Гойта Льюіса». Я те повз вуха пропустив.

– Було б добре, якби ми подали на нього в суд через лічильник, – сказав Льюіс. – Сиджу сьогодні на алеі під деревом, наміряюся поісти, а він до мене як підкрадеться – я аж підстрибнув. Він уже давно напрошуеться на гарненький прочухан.

– Я й сам був зупинявся в тому місці, ще коли ходив на об'їзди, – згадав Мікс. – І скажу тобі, хлопче, що бачив там одного разу місіс Лідс… ну, певно, негоже про таке говорити зараз, коли вона померла, та… один чи два рази вона засмагала в себе на задньому подвір'і в купальнику. Ух-х! Мала такий гарненький животик, ну, знаеш, як у жінок після народження дітей бувае. Так іх усіх шкода, чорт забирай.

– Ще нікого не піймали?

– Та не.

– Дарма він до Лідсів пішов, коли в сусідньому будинку живе старигань Парсонз, – зауважив Льюіс.

– Ось що я тобі скажу: я своій старій не дозволяю валятися на задньому подвір'і в самому купальнику. Вона така: «Дурило ти, Біллі, хто ж мене побачить?» А я ій такий кажу, що ніколи не знаеш, який божевільний байстрюк може плигнути через живопліт із непокритим соромом. Копи з тобою вже говорили? Питали, чи не бачив кого?

– Ага, вони, мабуть, усіх на тому маршруті перелопатили. Листонош там, усіх. Та я весь той тиждень, аж до сьо?дні, працював у Лавровому гаю, по той бік Бетті-Джейн-драйв, – відповів Льюіс, колупаючи етикетку на пивній пляшці. – То, кажеш, тобі минулого тижня дзвонив Парсонз?

– Ага.

– То, мо?, він дійсно бачив, як хтось крутиться біля лічильника. Він би не став телефонувати в офіс, якби вигадав цю байку лиш сьогодні, щоб мене позлити. Ти кажеш, що нікого не посилав, і бачив він точно не мене.

– Мо?, то телефоністи з Southeastern Bell щось перевіряли?

– Мо?, й так.

– Але в нас там нема спільних стовпів.

– Гадаеш, треба дзвонити копам?

– І то не завадить, – відповів Мікс.

– Аж ніяк, Парсонзу піде на користь поспілкуватися з поліцією. Коли вони до нього заявляться, він накладе в штани.

5

Грем повернувся до будинку Лідсів уже під вечір. Зайшов через парадні двері, намагаючись не дивитися на розгром, що лишив по собі вбивця. Поки що він бачив матеріали справи, убійну залу й саме м'ясо – усі наслідки. Він чимало знав про те, як вони померли. А сьогодні мав на меті дізнатися, як вони жили.

Отож огляд на місці. У гаражі стояли непоганий катер на гідролижах, уже бувалий, проте доглянутий, та універсал. Там же були ключки для гольфу й трейловий велосипед. Електроінструменти, якими майже не користувалися. Іграшки для дорослих.

Грем дістав із сумки для гольфу ключку-ведж, і йому довелося опустити руки далеко вниз від рукоятки, аби здійснити незграбний розмах. Коли він знову притулив сумку до стіни, на нього війнуло запахом шкіри. Речі Чарльза Лідса.

Грем пройшовся будинком слідами Чарльза Лідса. У його робочому кабінеті висіли репродукції картин на мисливську тематику. Рядком вишикувався його набір «Великих книг»[24 - У західній культурі – книги, що вважаються класикою та можуть видаватися різними видавництвами в наборах від, наприклад, 100 до 2400 найменувань, залежно від тематики й призначення.]. Щорічники Університету Сувані. На полицях Г. Аллен Сміт, Перельман і Макс Шульман. Воннегут та Івлін Во. На столі – розгорнена книжка С. С.

Форестера «Грайте на збори!»[25 - H. Allen Smith (1907—1976), S. J. Perelman (1904—1979), Maximilian Shulman (1919—1988) – американські письменники-гумористи; Kurt Vonnegut Jr. (1922—2007) – американський сатирик і фантаст; Evelyn Waugh (1903—1966) – британський сатирик; Cecil Scott «C. S.» Forester (1899—1966) – англійський письменник, історик і голлівудський сценарист.].

Шафа робочого кабінету містила рушницю для стендовоі стрільби, фотоапарат «Нікон», відеокамеру «Болекс Супер 8» та проектор.

У власності Грема не було майже нічого, окрім базового рибальського спорядження, «Фольксвагена», що дістався йому з третіх рук, і двох ящиків «монраше», і він відчув легку неприязнь до цих іграшок для дорослих і замислився – чому?

Ким був містер Лідс? Успішним адвокатом з оподаткування, футболістом Університету Сувані, струнким чоловіком, що любив посміятися, чоловіком, який піднявся й став до бою з перерізаним горлом.

Грем обійшов будинок слідами Лідса через дивне відчуття обов'язку. Якщо спочатку він дізнається щось про нього, то нібито отримає дозвіл поглянути на його дружину.

Грем відчував, що саме вона привабила монстра, так само як співочий цвіркун вабить до себе смерть від червоноокоі мухи.

Отже, місіс Лідс.

Нагорі в неі була маленька гардеробна. Грем спромігся туди потрапити, не роззираючись у спальні. Жовта кімнатка, здається, лишилася неторканою, за винятком розбитого дзеркала над туалетним столиком. Пара мокасинів «Л. Л. Бін» стояла на підлозі перед шафою, немов вона щойно іх зняла. На гачку – домашній халат, наче його тільки-но туди повісили, а у шафі – невеличкий безлад, як і годиться жінці, яка доглядае багато інших шаф.

Щоденник місіс Лідс лежав на туалетному столику в скриньці з м'якою оксамитовою оббивкою. На кришку, разом із контрольним ярликом поліцейського управління, липкою стрічкою було почеплено ключ.

Грем сів на білий тонконогий стілець і наздогад розгорнув щоденник.

23 грудня, вівторок, у мами вдома. Діти й досі сплять. Коли мама засклила веранду на сонячному боці, то мені страшенно не сподобався новий вигляд будинку, проте зараз тут дуже затишно, можна сидіти в теплі й дивитися, як надворі сніжить. Скільки ще років вона витримае таке Різдво з повною хатою онуків? Сподіваюся, багато.

Учора була важка поїздка з самої Атланти, після Ралі пішов сніг. Довелося повзти поволі. Я й так утомилася, поки всіх позбирала. За Чепел-гілл Чарлі зупинив машину й вийшов. Відколов із гілки кілька бурульок, аби пізніше зробити мені мартіні. Повернувся до машини, високо піднімаючи ноги в кучугурах, йому на волосся й брови нападав сніг, і я згадала, що люблю його. Відчула, наче всередині щось розбилося, кольнуло й розлилося теплом.

Сподіваюся, парка йому буде в міру. Якщо він купив мені те вульгарне кільце для званих вечер, то я просто помру на місці. Відлупцюю Меделін по її великій целюлітній дупі за те, що вона так своїм хизувалася. Чотири достобіса великі діаманти кольору брудної криги. Лід у бурульках такий прозорий. Крізь віконце автівки зазирнуло сонечко, і відламана бурулька, що ми поставили її в склянку, перетворилася на маленьку призму. І на руці, у якій я тримала склянку, з?явилася плямка, червона із зеленим. Я шкірою відчувала ті кольори.

Він спитав, що я хочу на Різдво, і я склала долоні ківшиком навколо його вуха й прошепотіла: «Хочу твого великого прутня, дурнику, й чимглибше».

У нього аж голомозина на голові почервоніла. Він завжди переймається, що діти почують. Чоловіки не довіряють шепоту.

Сторінку заплямував попіл від сигари одного з детективів.

Грем читав, доки не посутеніло, читав про те, як іхній дочці вирізали мигдалини, про переляк у червні, коли місіс Лідс намацала у себе в грудях ущільнення. («Боже милостивий, діти ще такі маленькі».)

Три сторінки по тому ущільнення виявилось невеличкою доброякісною кістою, що легко видаляється.

Сьогодні по обіді лікар Янович відпустив мене на волю. Ми полишили лікарню й подалися на ставок. Давно вже там не були. Завжди якось часу бракувало. Чарлі припас дві пляшки шампанського на льоду, і ми пили й годували качок, аж доки сонце не сіло. Якийсь час він стояв біля води, повернувшись до мене спиною, і, здається, плакав.

Сюзан сказала, що боялася, аби ми не привезли їй з лікарні ще одного братика. Я вдома!

Грем почув, як у спальні дзвонить телефон. Клацання й стугін автовідповідача. «Привіт, це Валері Лідс. Вибачте, наразі я не можу підійти до телефону, але якщо ви лишите свое ім’я та номер після гудка, я вам перетелефоную. Дякую».

Грем устиг подумати, що після сигналу залунае голос Кроуфорда, але почув лише протяжне гудіння. На іншому кінці повісили слухавку.

Він уже почув ії голос. Тепер йому захотілося ії побачити. Грем спустився в робочий кабінет.

***

У кишені в нього лежала шпуля з відеоплівкою «Супер 8», що належала Чарльзу Лідсу. За три тижні до смерті Лідс лишив ії в місцевій аптеці, звідки ії послали на проявку. Він так ії й не забрав. Поліцейські знайшли в гаманці Лідса талон і отримали від аптекаря плівку. Детективи переглянули домашне відео разом із сімейними фотографіями, які були відзняті в той самий час, і не виявили нічого цікавого.

Грему хотілося побачити Лідсів живцем. Детективи в поліцейському відділку запропонували Грему скористатися іхнім проектором. Але йому треба було подивитися ту плівку в будинку Лідсів. Тож вони неохоче дозволили йому взяти ії під розписку з кімнати речових доказів.

Грем дістав із шафи екран і проектор, встановив іх і сів до перегляду у велике шкіряне крісло Чарльза Лідса. Відчув під долонею на підлокітнику щось клейке – беручкі відбитки дитячих пальців, на які поналипали ворсинки. Тепер рука Грема пахла цукерками.

Коротке, приемне, беззвучне домашне відео, з фантазією – на відміну від більшості випадків. Починалося воно з собаки, сірого скотчтер?ера, що спав на килимі в кабінеті. Песик одразу прокинувся від шуму відеокамери, підвів голову й поглянув в об’ектив.

А тоді знов заснув. Швидкий перехід до наступноі сцени – собака й досі спить. Раптом тер’ер нашорошив вуха. Скочив і загавкав, камера прослідкувала за ним до кухні. Він підбіг до дверей і зупинився, дожидаючи, дрижачи й метеляючи своім куцим хвостиком.

Грем прикусив нижню губу й теж став чекати. Двері на екрані прочинилися, і зайшла місіс Лідс із продуктовими пакетами. Вона кліпнула, засміялася від несподіванки та поправила вільною рукою свое скуйовджене волосся. Їі губи заворушилися, вона зникла з кадру, а за нею увійшли діти з меншими пакунками. Дівчинці було шість, хлопчикам – вісім і десять.

Молодший хлопець, вочевидь, бувалий актор домашніх кінострічок, указав на своі вуха й поворушив ними. Камеру тримали досить високо. Згідно зі звітом патологоанатома, Лідс

був сімдесят п’ять дюймів[26 - 190 см.] заввишки.

Грем вирішив, що цей уривок знімали ще на початку весни. Діти були у вітрівках, а шкіра місіс Лідс здавалася блідою. Її тіло в морзі вже було засмагле, з білими плямами від купальника.

Далі пішли коротенькі сцени: хлопці грають у пінг-понг у підвалі, дівчинка, Сюзан, загортає у своїй кімнаті подарунок, зосереджено висолопила язичок до верхньої губи, з чола звисає прядка волосся. Вона прибирає волосся пухкенькою ручкою – так само, як це робила її мати на кухні.

Наступна сцена показує Сюзан у ванні з бульбашками, дівчинка сидить навпочіпки, мов жабенятко. На голові – велика шапочка для купання. Тепер камера розташована нижче, фокус не такий чіткий – ясна річ, що знімає один із братів. Уривок закінчується тим, що Сюзан беззвучно кричить у камеру й затуляє обома руками свої дитячі груди, а шапочка сповзає на очі.

Аби не пасти задніх, містер Лідс також пристеріг місіс Лідс у душі. Шторка у ванній напинається й колишеться, мов завіса перед шкільною виставою. З-за шторки з?являється рука місіс Лідс. У руці – велика губка. Сцена закінчується тому, що в об’єктив летить мильна піна.

Наостанок – кадр із Норманом Вінсентом Пілом[27 - Norman Vincent Peale (1898—1993) – американський письменник і проповідник, автор теорії «позитивного мислення».] у телевізорі, тоді різкий перехід на Чарльза Лідса, який хропе в кріслі, де наразі сидів Грем.

Грем дивився на порожній квадратик світла на екрані. Лідси йому сподобалися. Він шкодував, що побував у морзі. Подумав, що божевільному, який відвідав іхню оселю, вони теж сподобалися. Проте найбільше вони йому подобалися саме у своєму теперішньому стані.

Грем відчував, що голова стала дурною, мов ватою напхана. Він плавав у готельному басейні, доки ноги не відмовили, а тоді виліз із води, думаючи одночасно про дві речі – про мартіні з джином «Танкерей» та про смак губ Моллі.

Він зробив собі мартіні в пластиковій склянці й зателефонував Моллі.

– Привіт, крале!

– Привіт, малий! Ти де?

– У цьому клятому готелі в Атланті.

– Добро людям несеш?

– Усім, та не тобі. Мені самотньо.

– Мені теж.

– Хочу тебе.

– Я тебе теж.

– Розкажи про себе.

– Ну, мала сьогодні перепалку з місіс Голпер. Вона хотіла повернути сукню з величезною плямою від віскі на дупі. І сліпому видно, що вона її вдягала на ту зустріч Молодіжної торгової палати.

– А ти що сказала?

– Сказала їй, що не продавала річ у такому стані.

– А вона що сказала?

– Сказала, що раніше не мала жодних проблем із тим, щоб повернути одяг, саме тому й закуплялася в моєму магазині, хоч іще багацько інших крамниць знає.

– А ти що на це сказала?

– Ой, сказала, що засмучена, бо телефоном Вілл спілкується, мов той бовдур.

– Зрозуміло.

– У Віллі все гаразд. Заривае кілька черепашачих яець, що їх відкопали собаки. Розкажи, чим ти займаешся.

– Читаю звіти. Харчуюсь нездоровою їжею.

– І, мабуть, багато думаеш.

– Ага.

– Можу чимось тобі допомогти?

– Просто я ні в чому не впевнений, Моллі. Замало інформації. Тобто інформації багато, але я ще не опрацював її до ладу.

– То ти ще залишишся в Атланті? Я не вимагаю, щоб ти негайно їхав додому, просто цікавлюся.

– Не знаю. Пробуду тут іще принаймні кілька днів. Сумую за тобою.

– Хочеш секс телефоном?

– Не думаю, що я це витримаю. Гадаю, краще не треба.

– Не треба що?

– Говорити про секс.

– Окей. Але ж ти не проти, якщо я про це думатиму, гаразд?

– Звісно, не проти.

– У нас новий собака.

– От дідько.

– Схоже, покруч від басетгаунда й пекінеса.

– Чарівно.

– У нього великі яйця.

– Тільки не треба про його яйця.

– Вони мало не по землі волочаться. Йому доводиться їх втягувати на бігу.

– Він того не може.

– Ще й як може. Ти ж не знаєш.

– Ще й як знаю.

– А ти свої можеш втягнути?

– Так і знав, що ми до цього йдемо.

– Тож?

– Якщо хочеш знати, одного разу таки втягнув.

– І коли це було?

– В юності. Коли довелося поспіхом стрибати через паркан із колючим дротом.

– Чому?

– Бо я тоді ніс кавуна, що не моі руки ростили.

– То ти тікав? Від кого?

– Від одного знайомого свинопаса. Його собаки підняли, і він вискочив зі своеі халупи в самих підштаниках, розмахуючи дробовиком. На щастя, він перечепився через підпорку для каролінських бобів і дав мені фору.

– Він у тебе стріляв?

– Тоді мені здалося, що так. Проте ті залпи, що я чув, могли походити з мого гузна. Щодо цього я й досі не певен.

– То ти перемахнув через паркан?

– Запросто.

– Злочинні нахили, навіть у такому віці.

– Немае в мене злочинних нахилів.

– Звісно, що нема. Я тут думаю кухню перефарбувати. Який тобі колір подобається? Вілле? Який тобі подобається колір? Ти ще там?

– Ага, ну, жовтий. Нумо фарбувати в жовтий.

– Жовтий мене потворить. Я за сніданком буду зелена.

– Тоді в синій.

– Синій холодний.

– То пофарбуй, матері ii ковінька, хоч у відтінок дитячого гівна, мені байдуже… Ні, стривай, я, мабуть, уже незабаром приіду додому, то ми підемо в спеціальну крамничку, подивимося там на палітру й таке інше, добре? Може, прихопимо нові ручки на шафи, щось таке.

– Давай, давай купимо ручок. Не знаю, чого я про це мову завела. Слухай, я люблю тебе, сумую за тобою, і ти робиш корисну справу. І воно тобі тяжко дається, це я теж знаю. Я тут і буду тут, коли б ти не повернувся додому, або ж зустрінуся з тобою будь-де й будь-коли. Ось що я хотіла сказати.

– Люба Моллі. Люба Моллі. Іди спати.

– Гаразд.

– Добраніч.

Грем лежав, закинувши за голову руки, і видобував із пам’яті обіди з Моллі. Кам’яні краби й келихи «сансерру», суміш вина й солоного бризу.

Таке було його прокляття – прискіпуватися під час розмови, так само він учинив і зараз. Зірвався на неі після невинного зауваження про «злочинні нахили». Дурень.

Для Грема інтерес, що виявляла до нього Моллі, був незбагненним.

Він зателефонував у поліцейський відділок і лишив для Спрінгфілда повідомлення, що хоче приеднатися до обходів починаючи із завтрашнього ранку. Більше робити було нічого.

Джин допоміг йому заснути.

6

Усі нові дані в справі Лідсів переносилися на тонкі маленькі аркуші й складалися на столі Бадді Спрінгфілда. На сьому ранку вівторка, коли Бадді прибув на роботу, іх уже назбиралося шістдесят три штуки. Записка, що лежала згори, була позначена червою наліпкою.

Ішлося в ній про те, що поліція Бірмінгема знайшла кота, що його поховали в коробці з-під взуття за гаражем Джекобі. Між лапками тварини лежала квіточка, а саме тіло було загорнуте в кухонний рушник. На кришці дитячою рукою було виведено ім?я кота. Нашийника не виявилося. Коробка перев?язана мотузкою, що трималася на вузлі з бантиком.

Судмедексперт із Бірмінгема повідомив, що кота задушили. Він поголив тварину й не знайшов ніяких колотих ран.

Спрінгфілд постукав по зубах дужкою окулярів.

Поліцейські натрапили на місце, земля була м?якою, тож скористалися лопатою. Той клятий метановий зонд так і не знадобився. Знову ж таки, Грем був правий.

Голова детективів лизнув великий палець і став передивлятися решту повідомлень. У більшості йшлося про підозрілі транспортні засоби, що з'явилися поблизу місць злочинів протягом останнього тижня, – невиразні описи, із зазначенням хіба що типу кузова й кольору. Мешканці Атланти отримали чотири анонімні дзвінки з погрозою: «Я вас пришию, як Лідсів».

Доповідна від Гойта Льюіса лежала в середині стосу.

Спрінгфілд набрав начальника нічної зміни.

– Що там із доповідною від контролера, щодо того Парсонза? Номер сорок вісім.

– Цієї ночі ми намагалися перевірити цю інформацію в комунальних службах, шефе, з'ясувати, чи не посилали вони кого на ту алею, – відповів начальник зміни. – Вони пообіцяли зв'язатися з нами сьогодні вранці.

– Негайно пошліть когось до них, – наказав Спрінгфілд. – Хай ідуть до санітарно-гігієнічної служби, до міського проектувальника, шукають дозволи на будівничі роботи на тій алеї. Перехопите мене в машині.

Він набрав номер Вілла Грема:

– Вілле? Зустрічаемося перед твоїм готелем за десять хвилин – треба трохи прокататися.

О 7:45 Спрінгфілд вже припаркувався в кінці алеї. Вони з Гремом рушили пліч-о-пліч коліями, що продавили в гравії колеса автівок. Навіть о цій ранковій годині сонце вже припікало.

– Дістав би й ти собі капелюха, – порадив Спрінгфілд, опускаючи на очі криси свого модного солом'яного бриля.

Сітчастий паркан на задньому подвір'і Лідсів був обвитий зеленню. Чоловіки зупинилися біля стовпа з лічильником електроенергії.

– Якщо він прийшов звідси, то йому було видно всю задню частину ділянки й будинку, – сказав Спрінгфілд.

Минуло лише п'ять днів, а ділянка Лідсів уже почала набувати занедбаного вигляду. Трава на моріжку стала нерівною, поміж неї пробивалася дика цибуля. Подвір'я всіялося дрібними гілочками. Грему кортіло їх позбирати. Здавалося, будинок спав. Загратований ганок поплямували, помережали довгі ранкові тіні дерев. Стоячи зі Спрінгфілдом на алеї, Грем внутрішнім зором бачив, як зазирає у вікно, як відчиняє двері з чорного ходу. Дивно, проте відтворення дій убивці тепер, при сонячному світлі, давалося йому не так легко. Грем дивився, як від вітру легенько хитається дитяча гойдалка.

– По-моему, це Парсонз, – сказав Спрінгфілд.

Г. Дж. Парсонз зрання вже був надворі, сапав будяки на клумбі у своєму задньому подвір'і за два будинки від Лідсів. Спрінгфілд і Грем пішли до задніх воріт Парсонза й зупинилися біля сміттевих баків. Кришки кріпилися ланцюгом до паркану.

Спрінгфілд дістав рулетку й виміряв висоту, на якій висів лічильник.

У нього були дані про всіх сусідів Лідсів. І в даних на Парсонза йшлося про те, що він працював у поштовому відділенні й вийшов на пенсію раніше належного строку, за вимогою керівника. А керівник пояснив це тим, що Парсонз «із часом стає все більш неуважним».

Нотатки Спрінгфілда містили й чутки. Сусіди казали, що дружина Парсонза якомога частіше їздить до сестри в Мейкон, а син узагалі припинив йому телефонувати.

– Містере Парсонз, містере Парсонз, – гукнув Спрінгфілд.

Парсонз похилив садові вила на стіну будинку й підійшов до паркану. На ньому були сандалі й білі шкарпетки. На пальцях шкарпеток виднілися плями від землі й трави. Шкіра на обличчі була рожева та лискуча.

«Атеросклероз», – подумалося Грему. Свою таблетку він уже ковтнув.

– Так?

– Містере Парсонз, не поговорите з нами хвилинку? Сподіваемось, ви зможете нам допомогти, – сказав Спрінгфілд.

– Ви з енергетичної компанії?

– Ні, мене звати Бадді Спрінгфілд, я з поліцейського відділку.

– То ви про вбивство прийшли поговорити. Дружина та я, ми були в Мейконі, про що я вже розказав офіцеру…

– Знаю, містере Парсонз. Ми хотіли попитати про ваш лічильник електроенергії. Чи…

– Якщо той… контролер сказав, що я вчинив щось протизаконне, то він просто…

– Ні-ні. Містере Парсонз, чи бачили ви минулого тижня якогось чужинця, що знімав показники лічильника?

– Ні.

– Ви певні? Наскільки мені відомо, ви сказали Гойту Льюісу, що хтось знімає показники попереду нього.

– Сказав. І недарма. Я за всім слідкую та надішлю повний звіт у Комісію з комунальних послуг.

– Так, сер. Я впевнений, що вони про все подбають. Що за людина знімала показники з вашого лічильника?

– То був не чужинець, а якийсь робітник із Енергокомпанії Джорджії.

– Звідки ви знаете?

– Ну, бо він на вигляд був як контролер.

– У що він був одягнений?

– У те, у що вони всі зазвичай одягнені. Що там? Коричневий комбінезон і фірмовий кашкет.

– Ви бачили його обличчя?

– Того не пригадую. Я саме визирав у вікно на кухні, коли його примітив. Хотів із ним поговорити, але довелось одягати халат, і, поки я вийшов надвір, він уже зник.

– У нього був фургон?

– Не пам’ятаю такого. Що відбувається? Чого ви про це розпитуете?

– Ми обходимо всіх, хто був у цьому районі минулого тижня. Це дуже важливо, містере Парсонз. Постарайтесь пригадати.

– То ви дійсно прийшли через те вбивство. Іще нікого не заарештували, так?

– Ні.

– Я цієї ночі дивився надвір, так протягом п’ятнадцяти хвилин не проїхало жодної патрульної машини. Справжній жах – те, що трапилося з Лідсами. Дружина мало не здуріла. Цікаво, хто купить їхній будинок. Пару днів тому бачив, як до нього приглядаються якісь нігери. Знаете, я кілька разів був говорив із Лідсом щодо їхніх дітей, але загалом нормальна була родина. Звісно, він не хотів прислухатися до моїх порад із приводу моріжка. Міністерство сільського господарства випускае пречудові брошурки про боротьбу з бур’янами. Зрештою, я просто поклав їх у поштову скриньку Лідсів. Чесне слово, коли він косив моріжок, то від дикої цибулі дихати було нічим.

– Містере Парсонз, коли саме ви бачили того чоловіка на алеї? – спитав Спрінгфілд.

– Точно не скажу, я все намагався пригадати.

– Не пам’ятаете, який то був час доби? Ранок? День? Вечір?

– Часи доби я знаю, не треба мені їх перераховувати. Може, після обіду. Не пам’ятаю.

Спрінгфілд потер потилицю.

– Перепрошую, містере Парсонз, проте я маю точно знати, як усе відбувалося. Ми не могли би пройти до вас на кухню, аби ви показали, з якого саме місця його побачили?

– Спершу покажіть посвідчення. Обидва.

У будинку – тиша, блискучі поверхні, застояне повітря. Чистота. Чистота. Відчайдушний порядок літньої пари, що бачить, як життя поступово втрачае різкість.

Грем шкодував, що не може зачекати надворі. Він був певен, що в тих шухлядах лежить відполіроване столове срібло з яєчним жовтком між зубцями виделок.

«Припини й берися за цього старого бздуна».

Крізь вікно над кухонною мийкою добре проглядалося задне подвір’я.

– Ось. Задоволені? – спитав Парсонз. – Звідси можна розгледіти те місце. Я з ним не розмовляв і не пам’ятаю, який він був із себе. Якщо це все, то в мене багато роботи.

Уперше заговорив Грем:

– Ви сказали, що пішли по халат, а коли повернулися, то він уже зник. То ви були роздягнені?

– Так.

– Удень, по обіді? Вам нездужалося, містере Парсонз?

– Що я роблю в себе вдома – то моя справа. Захочу, так узагалі вдягну костюм кенгуру. Чого ви не шукаете того вбивцю? Бо тут, мабуть, прохолодніше?

– Як я розумію, ви на пенсії, містере Парсонз, тож не має значення, одягаетеся ви щодня чи ні. Здебільшого ви не носите одягу, так?

На скронях у Парсонза повиступали вени.

– Тільки те, що я на пенсії, ще не означає, що я щодня не одягаюся та не займаюся хатніми справами. Просто мені стало спекотно, тож я пішов у будинок прийняти душ. Я працював. Мульчував і до обіду вже виконав денну норму, а це більше, ніж ви за сьогодні встигнете.

– Ви що робили?

– Мульчував.

– У який день тижня ви мульчували?

– У п’ятницю. Минулоі п’ятниці. Мульчу привезли вранці, величезну купу, і я… я все розкидав до обіду. Можете в «Садовому центрі» поцікавитися, скільки там було.

– А тоді вам стало жарко, ви зайшли до будинку й прийняли душ. Що ви робили на кухні?

– Готував собі чай із льодом.

– То ви діставали лід? Але ж холодильник стоїть аж там, далеко від вікна.

Парсонз, спантеличений і розгублений, перевів погляд від вікна на холодильник. Очі затуманилися, мов у рибини на ринку під кінець торгового дня. А тоді переможно заблищали. Він підійшов до шафи біля раковини.

– Я стояв отут, брав собі «Світ-н-лоу»[28 - «Sweet ‘N Low» – марка штучного підсолоджувача, що виготовляється з гранульованого сахарину.], коли побачив його. Ось і все. А зараз, якщо ви закінчили винюхувати…

– Гадаю, то він бачив Гойта Льюіса, – сказав Грем.

– Згоден, – відповів Спрінгфілд.

– То був не Гойт Льюіс. То був не він, – у Парсонза починали сльозитися очі.

– Як ви знаете? – запитав Спрінгфілд. – То міг бути Гойт Льюіс, а вам просто здалося…

– Льюіс аж коричневий від цього сонця. У нього жирне старече волосся й бакенбарди, мов у тих білих південців, – Парсонз підвищив голос і тепер говорив так швидко, що слова важко було розібрати. – Ось як я знаю. Звісна річ, то був не Льюіс. Той хлоп був блідіший, а волосся – світле. Він повернувся спиною, щоб записати показники в журналі, і я зміг розгледіти волосся під кепкою. Блондин. На потилиці мов під лінійку стрижений.

Спрінгфілд стояв абсолютно нерухомо, та коли заговорив, тон усе одно був скептичний:

– А який він був на виду?

– Не знаю. Може, з вусами.

– Як Льюіс?

– У Льюіса немае вусів.

– Он як, – продовжив Спрінгфілд. – Він був на одній висоті з лічильником? Чи дивився на нього знизу вгору?

– Здається, на одному рівні.

– Ви б його пізнали, якби знову побачили?

– Ні.

– Якого він був віку?

– Не старий. Не знаю.

– Собаки Лідсів біля нього не бачили?

– Ні.

– Послухайте, містере Парсонз, я бачу, що помилявся, – сказав Спрінгфілд. – Ви нам дуже допомогли. Якщо ви не заперечуете, то я пошлю до вас художника, і якщо ви просто дозволите йому посидіти тут, за вашим кухонним столом, то, може, опишете йому в двох словах того хлопця. Тепер я переконаний, що то був не Льюіс.

– Я не хочу, аби мое ім'я потрапило в газети.

– Не потрапить.

Парсонз пішов за ними надвір.

– Ви дуже гарно попрацювали над цим подвір'ям, містере Парсонз, – мовив Спрінгфілд. – Вам би легко дали за нього приз на якійсь виставці.

Парсонз нічого не відповів. Він кривив розпашіле обличчя, очі сльозилися. Він стояв там у своїх мішкуватих шортах та сандалях і дивився ім услід. Коли вони полишили його подвір'я, Парсонз схопив вила й узявся навіжено розпушувати землю, наосліп протикаючи квіти й розкидаючи по траві мульчу.

***

Спрінгфілд запитав по раціі новини. Жодна комунальна чи муніципальна служба не посилала робітників в алеі за день до вбивства. Спрінгфілд передав опис від Парсонза й лишив вказівки для художника: «Скажи йому, щоб спочатку змалював стовп і лічильник, а тоді рухався далі. Свідка доведеться вдобрити по ходу».

– Наш художник не дуже любить навідуватися до свідків, – сказав голова детективів Грему, вивівши свій «Стріплайн Форд» на трасу. – Він любить, коли секретарки дивляться, як він працює, а свідок переминається з ноги на ногу й зазирає йому через плече. Поліцейський відділок – поганеньке місце опитувати того, кого не треба лякати. Щойно отримаемо портрет, підемо з ним по сусідах. Здається, ми напали на слід, Вілле. Такий легенький, невиразний, але ж слід, як гадаеш? Слухай, ми насіли на старого бідолаху, і він усе виклав. Тепер треба щось із цим робити.

– Якщо той чоловік в алеі – наш підозрюваний, то це поки що найкращі новини, – відповів Грем. Йому самому від себе було зле.

– Точно. І це означає, що він не просто виходить із автобуса та йде туди, куди пісюн укаже. Він має план. Ночує в місті. За два-три дні до подорожі знає, куди іде. У нього е якийсь задум. Оглянути місце, вбити хатню тваринку, потім родину. Що то за бісів задум такий? – Спрінгфілд замовк. – Це ж твоя парафія, чи не так?

– Так, моя. Якщо вже іі комусь приписувати, то мені.

– Я знаю, що ти таке вже бачив. На днях тобі не сподобалося, коли я спитав про Лектера, але зараз я хочу, щоб ти все розказав.

– Гаразд.

– Він убив дев'ятьох людей, так, загалом?

– Дев'ятьох, про яких ми знаемо. Двое інших не померли.

– Що з ними сталося?

– Перший лежить на апараті штучного дихання в одній з балтиморських лікарень. Другий – у приватній психіатричній клініці в Денвері.

– Чому він це робив, який у нього розлад?

Грем визирнув у вікно на людей на тротуарі. Голос став безстороннім, наче він диктував листа.

– Робив, бо подобалось. І досі подобається. Доктор Лектер не божевільний, не в звичному розумінні цього слова. Він робив жахливі речі, бо отримував від цього насолоду. Але в разі потреби може цілком нормально функціонувати.

– Як це називають психологи – що з ним не так?

– Кажуть, що він соціопат, бо не знають, як його ще назвати. У нього е певні риси, притаманні соціопатіі. Він не знае ні жалю, ні провини. І в нього був перший, найгірший сигнал – мучив тварин у дитинстві.

Спрінгфілд крекнув.

– Але інших ознак нема, – сказав Грем. – Не блудько, не мав проблем із законом. Не поверхневий, не дріб'язковий, як більшість соціопатів. Не безчуйний. Лікарі не знають, як його назвати. Енцефалограма дещо незвична, та з неі теж багато не дізналися.

– Як би ти його назвав? – спитав Спрінгфілд.

Грем вагався.

– Про себе, як ти його називаєш?

– Він монстр. Я до нього ставлюся, як до тих нещасних створінь, що час від часу народжуються в лікарнях. Їх годують, одягають, але до апаратів не підключають, і воно помирає. Лектер такий самий у голові, хоч на вигляд нормальний, і ніхто нічого не запідозрить.

– У мене в Балтиморі кілька друзів з асоціації детективів. Я питав іх, як ти запримітив Лектера. Вони сказали, що не знають. Як тобі вдалося? Що було першим сигналом, що ти перше відчув?

– То був збіг, – відповів Грем. – Шоста жертва була вбита в себе в майстерні. У чоловіка було столярське обладнання, а ще він складав там мисливське знаряддя. Він висів на перфорованій дошці, де тримав інструменти, і був сильно порваний, порізаний і поколотий, а з тіла стирчали стріли. Ті рани мені дещо нагадали. І я не міг пригадати що.

– А треба було братися за наступні вбивства.

– Так. Лектер саме ввійшов у раж – з останніми трьома розправився за дев'ять днів. Але в шостого на стегні знайшлися старі шрами. Патологоанатом зв'язався з місцевою лікарнею та дізнався, що п'ять років до того, під час полювання з лука, чоловік наосліп упав із дерева й проткнув стрілою ногу. На зміні того дня був штатний хірург, але спочатку його оглянув Лектер – він чергував у пункті невідкладної допомоги. У журналі відвідування стояло його ім'я. Від того випадку минуло багато часу, але я сподівався, що Лектер пригадає, як бачив у тій колотій рані щось підозріле, тож я пішов до нього на роботу. Ми на той час за все хапалися. Тоді він уже мав психіатричну практику. Гарний кабінет. Антикваріат. Сказав, що про рану пам'ятає небагато, що чоловіка, певно, привів один із його друзяк-мисливців, та й по всьому. Проте мене щось непокоїло. Здавалося, він щось таке мені сказав, чи я щось побачив у кабінеті. Ми з Кроуфордом порадилися. Підняли справи – на Лектера не було жодної. Мені хотілося побути в його кабінеті на самоті, але ми не могли дістати ордер. Ніяких підстав для обшуку. Тож я знов пішов до Лектера. Була неділя. Він приймав пацієнтів і по неділях. У будинку було безлюдно, за винятком пари кліентів у приймальні. Він одразу запросив до себе. Ми говорили, і він із ввічливості погодився мені допомогти й дозволив переглянути кілька дуже старих книжок із медицини, що стояли на полиці в нього над головою. І я зрозумів, що це він. Може, коли я знов підняв на нього погляд, на моєму обличчі якось змінився вираз, не знаю. Я зрозумів, і він зрозумів, що я зрозумів. Проте причини я так само не усвідомлював. Не довіряв собі. Треба було подумати. Тож я щось пробурмотів і забрався з кабінету, у коридор. У коридорі висів платний телефон. Я не хотів його полохати, доки не приїде підмога. Я говорив із

поліцейським відділком, а він вийшов позаду мене, зі службових дверей, у шкарпетках. Я взагалі не чув, як він підійшов. Відчув його дихання, і все, а потім… потім ви знаете.

– Так як ти зрозумів?

– Певно, я вирахував уже за тиждень, коли лежав у лікарні. «Чоловік-рана» – ілюстрація, що часто зустрічається в старих книгах з медицини, таких як у Лектера. На ній зображено різноманітні бойові поранення, усе на одному малюнку. Бачив ії на оглядовому курсі, що нам читав один патолог в Університеті Джорджа Вашингтона. Поза тіла й поранення шостої жертви були майже аналогічні до «Чоловіка-рани».

– «Чоловік-рана», кажеш? І більше в тебе нічого не було?

– Ну, ні. Те, що я це помітив, – просто збіг. Пощастило.

– Нічого собі пощастило.

– Якщо ви мені не вірите, то чого, бляха, питаете?

– Я цього не чув.

– Добре. Я не хотів цього казати. Але саме так усе й сталося.

– Окей, – відповів Спрінгфілд. – Окей. Дякую, що розповів. Я маю про таке знати.

Опис чоловіка, якого Парсонз бачив на алеї, та інформація про кота й собаку могли вказати на методику вбивства: вірогідно, що він вишукував жертви під виглядом контролера і мав необхідність завдати болю спершу тваринам, а потім повернутися й убити родину.

Нагальною проблемою поліції став вибір – розповідати про це громадськості чи ні.

Зараз люди звертали увагу на сигнали небезпеки, усіма очима дивилися, тож поліція може отримати вчасне попередження про черговий напад убивці. Але вбивця також мав стежити за новинами.

Може змінити звички.

Згнітивши серце, у поліцейському управлінні постановили не виносити на загал ці тендітні зачіпки і зазначати їх лише в зведеннях, що їх розсилали по ветеринарних клініках і притулках Південного Сходу з проханням негайно сповіщати про понівечених тварин.

Це означало, що з публікою не слід ділитися найкращою наводкою. Це було питання моралі, і поліція через те незручно почувалася.

Вони проконсультувалися з доктором Аланом Блумом із Чикаго. Доктор Блум сказав, що як убивця прочитає в газетах попередження, то може змінити методику, за якою обирає дім. Проте Блум сумнівався, що чоловік припинить нападати на хатніх тварин, попри ризик. Психіатр наказав поліції, аби вони в жодному разі не розраховували на те, що мають у запасі ще двадцять п?ять днів – до наступної повні, 25 серпня.

На ранок 31 липня, за три години після того, як Парсонз надав опис, на телефонних перемовинах між поліцією Бірмінгема й Атланти та Кроуфордом у Вашингтоні було ухвалено рішення: розіслати ветеринарам зведення, три дні прочісувати райони з начерком художника, а вже потім пустити інформацію в мас-медіа.

Протягом трьох днів Грем разом із детективами Атланти тупотіли тротуарами й показували начерк родинам, що мешкали по сусідству з Лідсами. Обличчя на начерку було зображено дуже схематично, але вони сподівалися знайти людину, яка зможе його доповнити.

Копія Грема вкрилася по краях брижами через спітнілі руки. Часто до людей було важко достукатися. Уночі він лежав у своєму номері, присипавши тальком шкіру, подразнену потом, і подумки крутив цю проблему, мов голограму. Він заохочував відчуття, що виникає напередодні розгадки. А воно все не приходило.

Тим часом мешканці Атланти встигли чотири рази підстрелити (і один раз смертельно) родичів, що пізно поверталися додому. Збільшилася кількість погроз телефоном, а «вхідний» кошик поліцейського управління заповняли порожні підказки. Відчай ширився, мов грип.

Під кінець третього дня з Вашингтона повернувся Кроуфорд і зазирнув до Грема. Той саме сидів у номері й знімав змоклі шкарпетки.

– Спекотна робота?

– Візьми зранку нарис – і побачиш, – відповів Грем.

– Ні, сьогодні ввечері все оголосять по телебаченню. Ти цілий день ходив?

– Там у них між дворами на автівці не проїдеш.

– Так і думав, що з нарису нічого не вийде, – сказав Кроуфорд.

– І що ж я, в біса, мав робити?

– Усе, що можеш, ось і все, – Кроуфорд підвівся, збираючись іти. – Інколи важка праця правила мені за наркотик, особливо після того, як я кинув пиячити. Тобі, мабуть, теж.

Грем злився. Звісно, Кроуфорд був правий.

Грем з природи мав схильність до прокрастинації і знав це. Колись давно, у школі, він компенсував це швидкістю. Але тут була не школа.

Існувала ще одна повинність, і про неї він міркував уже кілька днів. Можна чекати, поки не доведеться бігти до неї з відчаю, за кілька діб до повного місяця. Або можна зробити це зараз, коли це ще може принести користь.

Він хотів почути ще одну точку зору. Дуже дивний погляд, який він має поділити, світобачення, яке він мусить віднайти після теплих років на островах Кіз.

Аргументи клацали, мов коліщатка на американських гірках, коли вагончик підходить до першого довгого спуску, а там, нагорі, Грем схопився за живіт і промовив це вголос:

– Мені треба побачити Лектера.

7

Доктор Фредерік Чилтон, директор Балтиморськоі державноі лікарні для психічно хворих злочинців, обійшов свій стіл, аби потиснути руку Грему.

– Учора мені телефонував доктор Блум, містере Грем… чи краще називати вас доктором Гремом?

– Я не доктор.

– Приемно було вчора поспілкуватися з доктором Блумом, ми вже цілу вічність знайомі. Беріть той стілець.

– Дякую, що допомагаете нам, докторе Чилтон.

– По правді, я інколи почуваюся Лектеровим секретарем, а не наглядачем, – сказав Чилтон. – Сам обсяг його кореспонденції завдае багато клопоту. Мабуть, серед деяких дослідників вважаеться модним із ним листуватися – я сам бачив ті листи на факультетах

психології, у рамочках, – і певний час здавалося, що геть усі аспіранти в нашій галузі хочуть провести з ним бесіду. Радий співпрацювати з вами, звісна річ, і з доктором Блумом.

– Я маю поговорити з доктором Лектером без зайвих свідків, якщо таке можливо, – сказав Грем. – Можливо, після сьогоднішньої зустрічі в мене виникне потреба знову з ним побачитися чи зв?язатися телефоном.

Чилтон кивнув:

– Почну з того, що доктор Лектер лишатиметься в камері. Це без винятків єдине місце, де його можна тримати без перев'язів. Одна стіна камери становить подвійний бар'ер, що виходить у коридор. Я накажу поставити там стілець, а також екран, якщо забажаєте. Мушу попередити, аби ви не передавали йому жодних предметів, окрім паперу без скоб і скріпок. Ніяких швидкозшивачів, олівців чи ручок. У нього е власні ручки з м'яким стрижнем.

– Імовірно, мені доведеться показати йому певні матеріали, аби заохотити до розмови, – сказав Грем.

– Показуйте що хочете, тільки якщо це буде м'який папір. Документи передасте через висувну тацю для іжі. Нічого не простягайте йому та не приймайте від нього крізь бар?ер. Документи він може повернути через ту саму тацю. Я наполягаю. Доктор Блум і містер Кроуфорд запевнили мене, що під час процедури ви дотримуватиметесь правил.

– Дотримуватимусь, – відповів Грем, починаючи підводитись.

– Знаю, що вам уже кортить перейти до справи, містере Грем, проте спочатку мушу дещо розповісти. Це вас зацікавить. Здається, попереджати вас щодо Лектера нема потреби – вас, поміж усіх. Але він дуже легко закрадається в душу. Відтоді, як його сюди доправили, він кілька років зразково поводився й створював враження, наче співпрацює під час терапії. У результаті, а то було за колишнього керівництва, охорона почала трохи розслаблятися в його присутності. Увечері 8 липня 1976 року він поскаржився на біль у грудях. У медпункті з нього зняли перев'язи, аби легше було робити електрокардіограму. Один санітар вийшов із кабінету покурити, другий на секунду відвернувся. Медсестра була спритною та сильною. Примудрилася зберегти собі одне око. Може, вам буде цікаво поглянути.

Чилтон дістав із шухляди стрічку ЕКГ й розправив ii на столі. Указівним пальцем він простежив за шпичастою лінією.

– Ось тут він спокійно собі лежить на кушетці. Пульс сімдесят два. Тут він схопив медсестру за голову й тягне вниз на себе. Тут його вже вгамував санітар. Він, до речі, не

пручався, хоч санітар і вибив йому плече. Не помічаете нічого дивного? Пульс жодного разу не перевалив за вісімдесят п’ять. Навіть коли він виривав ій язика.

Чилтон нічого не зміг зчитати з обличчя Грема. Він похилився на спинку стільця й зчепив пальці під підборіддям. Руки в нього були сухі й лискучі.

– Знаете, коли Лектера вперше піймали, ми вирішили, що він дасть нам виняткову можливість дослідити чистісінького соціопата, – сказав Чилтон. – Нечасто вдається схопити одного такого живцем. Лектер такий розсудливий, такий сприйнятливий, мав психіатричну практику… і він серійний убивця. Здавалося, він відкритий до співпраці, і ми подумали, що він стане вікном до цього виду відхилення. Гадали, будемо, як Бомонт, що вивчае систему травлення на шлункові Сент-Мартіна[29 - William Beaumont (1785—1853) – американський армійський хірург, відомий як батько гастроентерології; проводив медичні експерименти за участі канадського мандрівника Алексіса Сент-Мартіна.]. А сталося так, що зараз ми розуміемо його не краще, ніж того дня, коли Лектер сюди потрапив. Ви мали з Лектером тривалі розмови?

– Ні. Бачився з ним уже… переважно бачив його на суді. Доктор Блум показував його статті в журналах, – відповів Грем.

– А от він дуже непогано знае вас. Багато про вас міркуе.

– Ви проводили з ним сеанси?

– Так. Дванадцять. Він непроникний. Надто витончений для всіх цих тестів, результати нічого не дають. Едвардз, Фабре, навіть сам доктор Блум пробували його розколоти. У мене е іхні записи. Для них він також лишився загадкою. Звісно, неможливо визначити, що він приховуе і чи розуміе більше, ніж удае. О, і вже протягом ув’язнення він написав кілька чудових статей до «Американського журналу психіатрії» та «Загальних архівів». Але всі вони стосуються проблем, яких у нього немае. Я думаю, він боіться, що, як ми його «розгадаемо», він уже нікого не цікавитиме й до кінця життя стирчатиме в якомусь закапелку лікарні.

Чилтон зробив паузу. Він натренував собі периферійний зір, аби стежити за пацієнтами на сеансах. Він вважав, що таким чином зможе непомітно пильнувати Грема.

– Ми тут одностайно дійшли думки, що едина людина, яка на практиці продемонструвала розуміння Ганнібала Лектера, – це ви, містере Грем. Не могли б ви щось про нього розповісти?

– Ні.

– Деяких моіх колег цікавить от що: коли ви побачили вбивства доктора Лектера, іх

«стиль», так би мовити, то, може, вам вдалося відтворити його фантазії? І чи допомогло це його ідентифікувати?

Грем не відповів.

– Сумно визнавати, проте нам конче бракує матеріалу з подібних питань. У «Журналі патопсихології» вийшла невеличка стаття. Ви не проти поговорити з моїми колегами… ні-ні, не в цей приїзд, доктор Блум дуже суворо наказував. Ми маємо дати вам спокій. Може, наступного разу.

Доктор Чилтон часто стикався з ворожим ставленням. Відчував його й зараз.

Грем підвівся:

– Дякую, докторе. Мені треба побачитися з Лектером, негайно.

Сталеві двері, що вели до блоку підвищеної безпеки, зачинилися за Гремом. Він почув, як засув ковзнув на місце.

Грем знав, що вранці Лектер зазвичай спить. Він подивився вглиб коридору. Під таким кутом Лектерову камеру не було видно, але Вілл побачив, що світло там приглушене.

Грему хотілося, аби доктор Лектер спав. Хотілося б мати час узяти себе в руки. Якщо він відчуе в своїй голові божевілля Лектера, то треба швидко його усувати, мов ту скалку.

Щоб приховати звуки власних кроків, він пішов слідом за санітаром, який штовхав візок із білизною. Доктора Лектера дуже важко захопити зненацька.

Не дійшовши кінця коридору, Грем зупинився. Уся передня стіна камери була загороджена сталевими гратами. За гратами, так що рукою не дотягнутися, було почеплено міцну нейлонову сітку, від стелі й до підлоги та від стіни до стіни. Крізь перепони Грем побачив стіл і стілець, пригвинчені до підлоги. Стіл був завалений книжками в м’яких обкладинках і листами. Грем підійшов до грат, поклав на них руки, потім прибрав.

Доктор Ганнібал Лектер спав на своему лежаку, головою похилився на подушку, що лежала проти стіни. На грудях покоївся відкритий «Великий кулінарний словник» Александра Дюма.

Грем дивився крізь грати секунд п’ять, коли Лектер розплющив очі й мовив:

– Той самий мерзотний одеколон, який ви мали на суді.

– Постійно дарують на Різдво.

У доктора Лектера бордові очі[30 - «Бордові очі» (maroon eyes) мають не зовсім бордовий колір. Згідно з Альфонсом Бертильйоном, термін уживається, якщо колір райдужної оболонки «однорідний і нагадує оболонку каштана… стиглого, чистого й блискучого… очі арабів, негрів і загалом південних народів».], і світло відбивається в них маленькими червоними цятками. Грем відчув, як волосся на потилиці стало дибки. Він поклав на потилицю долоню.

– Різдво, атож, – сказав Лектер. – Ви отримали від мене листівку?

– Отримав. Дякую.

Різдвяну листівку доктора Лектера Грему переправили з криміналістичної лабораторії ФБР у Вашингтоні. Він відніс її на задне подвір'я, спалив і помив руки перед тим, як торкатися Моллі.

Лектер підвівся й підійшов до столу. Маленький, граційний чоловік. Дуже охайний.

– Чому б вам не присісти, Вілле? Здається, там у коморі далі коридором мають бути складані стільці. Принаймні якщо судити за звуком, їх дістають саме звідти.

– Санітар має принести.

Поки Грема не посадовили в коридорі, Лектер стояв.

– А як поживає офіцер Стюарт? – спитав він.

– У Стюарта все нормально.

Офіцер Стюарт звільнився з правоохоронних органів після того, як побачив підвал доктора Лектера. Тепер він порядкував мотелем. Грем не став цього казати. Вирішив, що Стюарт не сильно зрадіє листам від Лектера.

– Шкода, що його емоційні проблеми взяли гору. На мою думку, він був дуже перспективним молодим офіцером. А у вас ніколи не бувае проблем, Вілле?

– Ні.

– Звісно, що ні.

Грем відчував, що погляд Лектера проникае аж до задньої стінки черепа. Його увага

проходжалася в голові, мов муха.

– Радий, що ви прийшли. Скільки вже часу минуло, три роки? Усі мої відвідувачі – галузеві спеціалісти. Банальні психіатри-клініцисти й другорядні, проте амбітні доктори психології з якихось селянських коледжів. Лижуть свої олівці, намагаючись захистити наукові ступені статейками в журналах.

– Доктор Блум показував мені вашу статтю про хірургічну залежність у «Журналі клінічної психіатрії».

– І?

– Дуже пізнавально, навіть для обивателя.

– Обивателя… обивателя-обивателя. Цікавий термін, – сказав Лектер. – Стільки вчених мужів ламають собі голови. Стільки експертів на державних грантах. А ви кажете, що ви – обиватель. Але ж саме ви мене піймали, так, Вілле? Знаете, як вам це вдалося?

– Певен, ви читали стенограму. Там усе є.

– Ні, нема. Знаете, як вам це вдалося, Вілле?

– Усе в стенограмі. Яке мені до цього діло?

– До цього є діло мені, Вілле.

– Мені потрібна ваша допомога, докторе Лектер.

– Авжеж, я так і думав.

– Це щодо Атланти й Бірмінгема.

– Так.

– Певен, ви про це читали.

– Читав у газетах. Підшивати не маю можливості. Ножиці мені не видають, звісна річ. Інколи, знаєте, погрожують, що відберуть книжки. Не хочу, аби вони подумали, наче я поринаю в чорні думи.

Він засміявся. У доктора Лектера дрібні білі зуби.

– Хочете знати, як він їх обирає, так?

– Гадав, у вас будуть думки з цього приводу. Прошу вас переповісти їх мені.

– І чого б я це робив?

Грем передбачив таке питання. Причина зупинити серійного вбивцю не одразу спаде на думку доктору Лектеру.

– У вас дечого немае, – відповів Грем. – Матеріалів для досліджень, навіть діафільмів. Я можу поговорити з директором.

– Чилтоном. Ви, певно, зустрілися з ним, коли прибули до лікарні. Гидотний, чи не так? Зізнайтеся, він риеться у вас в голові, мов першокурсник, що намагаеться стягти з дівчини трусики, правда? Спостерігав за вами краем ока. Це ви помітили, чи не так? Не повірите, але він намагався підсунути мені Тематичний апперцептивний тест[31 - Тест для виявлення особливостей реагування на соціальне середовище.]. Сидів, мов той Чеширський кіт, усе чекав, доки дійде справа до «MF 13». Ха! Перепрошую, я весь час забуваю, що ви не належите до кола утаемничених. Це картинка, де жінка лежить у ліжку, а на передньому плані – чоловік. Передбачалося, що я маю уникати сексуальноі інтерпретації. Я розсміявся. А він набундючився й розповів усім, що я відкараскався від тюрми за рахунок синдрому Ганзера[32 - Рідкісний дисоціативний розлад, коли пацієнт не може правильно відповідати на запитання чи виконувати завдання.], – та не зважайте, суцільна нудота.

– У вас з'явиться доступ до діафільмів із бібліотеки Асоціації адвокатів.

– Не думаю, що ви мені дістанете те, що я хочу.

– Спробуйте.

– У мене й так е що читати.

– Ви зможете поглянути на матеріали цієі справи. Ось вам ще одна причина.

– Та що ви кажете.

– Гадав, вам буде цікаво дізнатися, чи ви розумніші за людину, яку я шукаю.

– То за цією логікою ви гадаете, що розумніші за мене, оскільки піймали мене.

– Ні. Я знаю, що не розумніший за вас.

– То як ви мене піймали, Вілле?

– У вас були слабкі місця.

– Які слабкі місця?

– Пристрасть. І ви божевільний.

– Ви дуже засмаглий, Вілле.

Грем не відповів.

– Руки огрубілі. Більше не схожі на руки копа. Цей лосьйон після гоління могла вибрати хіба що дитина. Там на пляшці такий кораблик, правда?

Доктор Лектер майже не тримає голову прямо. Він схиляє її набік, коли ставить питання, наче загвинчує вам в обличчя свердло цікавості. Тиша, потім Лектер продовжує:

– Не думайте, що мене вийде переконати, потураючи моїм інтелектуальним амбіціям.

– Я й не думаю, що зможу вас переконати. Ви або візьметеся за справу, або ні. У будь-якому разі, над нею вже працює доктор Блум, а він найбільш…

– Матеріали у вас із собою?

– Так.

– І фотографії?

– Так.

– Залишите їх мені, може, я перегляну.

– Ні.

– Вам часто сняться сни, Вілле?

– До побачення, докторе Лектер.

– Ви ще не пригрозили забрати в мене книжки.

Грем пішов геть.

– Гаразд, лишайте матеріали. Я поділюся своєю думкою.

Грему ледве вдалося втиснути неповну теку у висувну тацю. Лектер потягнув ii до себе.

– Там згори підсумок. Можете просто зараз прочитати, – сказав Грем.

– Ви не проти, якщо я читатиму на самоті? Дайте мені годину.

Грем чекав на пошарпаній пластиковій канапі в непривітній кімнаті для персоналу. Раз у раз по каву заходили санітари. Він із ними не розмовляв. Він дивився на дрібні предмети в кімнаті й радів, що чітко тримає фокус. Двічі довелося йти в туалет. Тіло оніміло.

Наглядач знову запустив його в блок підвищеної безпеки.

Лектер сидів за своїм столом, погляд туманився думками. Грем знав, що майже всю годину доктор роздивлявся фотографії.

– Це дуже сором'язливий хлопчик, Вілле. Хотів би я з ним познайомитися… Ви не розглядали такої можливості, що він має фізичні вади? Або вважає, що має фізичні вади?

– Дзеркала.

– Так. Ви помітили, що він порозбивав усі дзеркала в обох будинках, і не просто для того, щоб отримати потрібні осколки. Ті осколки він вставляв не для того, щоб заподіяти шкоду. А для того, щоби бачити себе. У іхніх очах… місіс Джекобі та… як звали другу?

– Місіс Лідс.

– Так.

– Цікаво, – сказав Грем.

– Це не цікаво. Ви й раніше про це думали.

– Так, міркував.

– Ви просто прийшли на мене подивитися. Просто відчути старий аромат, чи не так? Чому ви самі не взяли запах?

– Хотів почути вашу точку зору.

– У мене ii поки що немає.

– Коли з'явиться, я б хотів ii дізнатися.

– Можна я лишу теку?

– Я ще не вирішив, – відповів Грем.

– Чому немає опису ділянок? Ось вам фасади будинків, плани кімнат, діаграми з місцями, де сталися вбивства, і практично ніякої згадки про ділянки. Які там подвір'я?

– Великі задні подвір'я, подекуди з живоплотом. А що?

– А те, мій любий Вілле, що оскільки наш пілігрим має особливі стосунки з місяцем, то він може захотіти вийти надвір і подивитися на нього. Ще, зрозуміло, перед тим, як приводити себе до ладу. Ви бачили кров у місячному сяйві, Вілле? На вигляд досить чорна. Звісно, зберігається специфічний блиск. Якщо, скажімо, людина любить роздягатися, то для таких забав краще мати усамітнене задне подвір'я. Треба ж і про сусідів подумати, та-а-ак?

– Гадаєте, подвір'я може бути фактором, за яким він обирає жертв?

– О так. І, ясна річ, жертв тільки більшатиме. Залиште мені теку, Вілле. Я вивчу матеріали. Якщо з'являться нові – я також хочу їх побачити. Можете мені зателефонувати. З нечастої нагоди, коли телефонує мій адвокат, сюди приносять апарат. Раніше нас зв'язували через інтерком, але, звісно, розмову чули всі. Не залишите мені свій домашній номер?

– Ні.

– Ви знаєте, як упіймали мене, Вілле?

– До побачення, докторе Лектер. Повідомлення для мене можете лишати за номером, зазначеним у теці.

Грем подався геть.

– Ви знаєте, як упіймали мене?

Грем уже зник з очей Лектера й хутко йшов до далеких сталевих дверей.

– Ви піймали мене тому, що ми з вами однакові, – останнє, що почув Грем, коли за спиною зачинилися сталеві двері.

Він заціпенів, не відчував нічого, окрім страху втратити це заціпеніння. Він ішов, похиливши голову, ні з ким не розмовляючи, слухав власний пульс, мов десь далеко птах б'є крилами. Здавалося, надвір дорога недалека. Це всього лиш будівля. Між доктором Лектером і вулицею всього лиш п'ять дверей.

У Грема з’явилося абсурдне відчуття, що Лектер вийшов надвір разом із ним. Вілл зупинився біля входу й роззирнувся, пересвідчившись, що навколо нікого немає.

А в машині через дорогу сидів Фредді Лаундз, висунувши у вікно свій довгий об’єктив. Він зробив гарний знімок Грема в профіль, захопивши слова, що були викарбувані над ним у камені: «Балтиморська державна лікарня для психічно хворих злочинців».

Як з’ясувалося потім, «Народне базікало» обрізало фотографію так, що на ній було видно тільки обличчя Грема й два останні слова з назви.

8

Коли Грем пішов, доктор Ганнібал Лектер ліг на лежак і приглушив світло в камері. Минуло кілька годин.

Якийсь час він перебирав текстури: плетиво ниток у наволочці, якої він торкався руками, зведеними за головою; гладенька мембрана, що вистеляла внутрішню поверхню щоки.

Потім він перейшов на запахи, прокручував їх подумки знову й знов. Деякі були справжні, деякі – ні. У каналізацію засипали вапно «Клорокс»; сперма. Десь у кінці коридору почали роздавати чилі; уніформа, що вже задубіла від поту. Грем не погодився дати свій домашній номер; гіркуватий запах зелені – зрізаної нетреби й грудники.

Лектер сів на лежаку. Такий вигляд мають цивілізовані, культурні люди. Його думкам був притаманний теплий мідяний аромат електричного годинника.

Лектер кілька разів кліпнув, підняв брови. Він увімкнув освітлення й написав Чилтону записку з проханням принести телефон, аби зв’язатися зі своїм юридичним представником.

За законом Лектер мав право спілкуватися з адвокатом сам-на-сам, і цим правом він зловживав нечасто. Оскільки Чилтон нізащо не дозволив би йому самому йти до телефону, апарат приносили до Лектера в камеру.

Цього разу його притягнули двое охоронців, відмотавши довгий шнур від телефонної розетки при своему столі. В одного охоронця були ключі. Другий тримав балончик із «Мейсом»[33 - «Масе» – марка сльозогінного газу.].

– Відійдіть углиб камери, докторе Лектер. Станьте обличчям до стіни. Якщо повернетеся чи наблизитеся до бар'ера до того, як почуете клацання замка, то я мейсону вам в обличчя. Зрозуміло?

– Так, цілком, – відповів Лектер. – Дуже вдячний, що принесли телефон.

Аби набрати номер, довелося тягтися крізь нейлонову сітку. Чиказькі телефоністи видали йому номери психіатричного факультету Університету Чикаго та робочий телефон доктора Алана Блума. Лектер набрав комутаційну психіатричного факультету.

– Мені треба зв'язатися з доктором Аланом Блумом.

– Не певна, що він сьогодні на місці, але з'едную.

– Секундочку, мені вже називали ім'я секретарки, проте, як не соромно зізнаватися, я його забув.

– Лінда Кінг. Хвилинку.

– Дякую.

За вісім гудків слухавку взяли.

– Офіс Лінди Кінг.

– Привіт, Ліндо?

– Лінда не працює по суботах.

Доктор Лектер розраховував на це:

– Може, ви мені допоможете, якщо ваша ласка? Це Боб Грір із видавництва «Блейн і Едвардз». Доктор Блум попросив мене надіслати Віллу Грему примірник «Психіатр і закон» Овергольстера, а Лінда мала відправити мені адресу й телефон, але так цього і не зробила.

– Я тут тільки практикантка, вона буде в по…

– Я маю терміново відправити цю книжку «Федерал експресом», і мені страх як не хочеться турбувати доктора Блума вдома, бо ж я пообіцяв Лінді, що відправлю і не підкладу ій свиню. Має бути в ii «Ролодексі»[34 - Rolodex – обертовий каталог із картками для зберігання та пошуку контактноі інформації.] чи десь там. Я станцюю у вас на весіллі, якщо зачитаете адресу.

– У неі нема «Ролодекса».

– А може, «Колл-кедді»[35 - Call Caddy – професійний телефон із багатоканальним автовідповідачем.], там збоку бувають каталоги?

– Є такий.

– Любонько, погортайте цього шкідливця, і я більше не забиратиму у вас час.

– Ще раз, кого шукати?

– Грема. Вілла Грема.

– Гаразд, домашній номер 305 JL5-7002.

– Я мушу відправити книжку йому додому.

– Тут немае домашньоі адреси.

– А що е?

– Федеральне бюро розслідувань, ріг Десятоі вулиці і Пенсильванія-авеню, Вашингтон. О, і абонентська скринька 3680, Марафон, Флорида.

– Чудово, ви просто янгол.

– Рада допомогти.

Лектер став почуватись набагато краще. Він думав про те, що якось, може, здивуе Грема телефонним дзвінком або, якщо хлопець виявить неповагу, замовить у «Медичних товарах поштою» калоприймач і на згадку про старі часи надішле Грему.

9

За сімсот миль[36 - ? 1120 км.] на південний захід, у кафетерііпри Gateway Film Laboratory в Сент-Луісі, Френсіс Доларгайд чекав, поки йому приготують гамбургер. Закуски, розкладені на столі з підігрівом, уже були під плівкою. Доларгайд стояв біля касового апарата й сьорбав каву з паперового стакана.

У кафетерій зайшла молода рудоволоса жінка в лабораторному халаті й стала роздивлятися солодощі в автоматі. Вона кілька разів поглянула на спину Френсіса Доларгайда й міцно стулила губи. Зрештою підійшла до чоловіка й мовила:

– Містере Ді?

Доларгайд озирнувся. Навіть поза межами темної кімнати він завжди носив свої червоні окуляри. Жінка втопила погляд у планку на носі між скельцями.

– Ви не присядете зі мною на хвилинку? Я хочу вам дещо сказати.

– І що ти хочеш мені повідати, Ейлін?

– Що мені дуже шкода. Боб тоді був п’яненький і, розумієте, штукарив собі. Він не замишляв нічого лихого. Прошу, присядьте зі мною. Тільки на хвилинку. Будь ласка?

– Угу.

Доларгайд ніколи не казав «звісно», бо мав проблеми зі свистячими.

Вони сіли. Жінка крутила в руках серветку.

– Ми гарно проводили час на тій вечірці і зраділи, коли ви завітали, – сказала вона. – Справді зраділи, але й здивувалися. Ви ж знаете Боба, він постійно когось пародіює, йому б із таким талантом на радіо виступати. Він зімітував пару акцентів, пускав дотепи й таке інше – у нього достеменно виходить негритянський говір. І коли він став імітувати той інший голос, то аж ніяк не мав на меті вас образити. Він забагато випив, аби розуміти, хто стоїть поруч.

– Так, усі гиготіли, а тоді… припинили гиготіти.

Доларгайд ніколи не казав «зупинились» через ті свистячі.

– Саме тоді Боб зрозумів, що накоів.

– Однак продовжив штуку.

– Знаю, – сказала жінка, спромігшись відірвати очі від серветки й без загайки перевести погляд на окуляри. – Я йому за це вже вичитала молитву. Він сказав, що нічого такого не мав на увазі, просто побачив, що вже захопився, і вирішив правити жарт далі. Ви ж самі бачили, як він зашарівся.

– Він запропонував мені… утнути дуетом.

– Він вас обійняв, спробував обхопити руками. Хотів повернути ситуацію на смішки, містере Ді.

– І ми повернули, Ейлін.

– Бобові страх як незручно.

– Ну, я не хочу, аби він так почувався. Аж ніяк не хочу. Так йому і передайте. І тут, на роботі, нічого не переміниться. Та якби в мене був такий талант, як у Боба, то я б… невпинно жарти точив, – «повсякчас» Доларгайд теж рідко промовляв. – Ми небавом влаштуємо вечірку, і тоді він… доміркуе, як воно мені.

– Добре, містере Ді. Знаете, поза всім оцим штукарством він насправді дуже-дуже чуйний.

– Ще б пак. Та й, можу уявити, ніжний.

Голос Доларгайда звучав приглушено, бо він затуляв рот рукою. Коли сідав до розмови, то завжди прикладав до верхньоі губи кісточку вказівного пальця.

– Прошу?

– Ви добре на нього впливаете, Ейлін.

– Я теж так думаю, справді. Він уже не п’е, хіба що по вихідних. Тільки починае розслаблятися, як телефонуе його дружина. Він міни виробляе, поки я з нею говорю, але ж я бачу, як він потім засмучуеться, – вона пальцями торкнулася зап’ястя Доларгайда і попри окуляри помітила, що цей доторк відбився в його погляді. – Не беріть до серця, містере Ді. Рада, що ми поговорили.

– Я також, Ейлін.

Доларгайд дивився, як вона йде геть. На тильному боці іі коліна стояв засмок. Йому подумалося, і недарма, що Ейлін його не дуже полюбляе. Власне кажучи, його ніхто не полюбляв.

У величезній темній кімнаті було прохолодно, пахло хімікатами. Френсіс Доларгайд перевірив проявник у бачку А. Щогодини крізь цей бачок проходили сотні футів кіноплівки домашнього відео, яке надсилали з усіеі краіни. Температура й свіжість хімікатів мали критичне значення. Доларгайд відповідав за це, а також за всі процеси, що відбувалися з кіноплівкою до закладання в сушарку. Багато разів на день він діставав із бачка зразки плівки й переглядав іх кадр за кадром. У темній кімнаті було тихо. Доларгайд не похваляв

балачок поміж помічниками й спілкувався з ними переважно жестами.

Коли вечірня зміна закінчилася, він лишився в темній кімнаті на самоті, аби проявити, просушити й склеїти власний фільм. Додому Доларгайд приїхав близько десятої вечора. Він жив сам-один у великому будинку, котрий йому залишили бабуся з дідусем. Він стояв у кінці гравійної дороги, що стелилася яблуневим садом на північ від Сент-Чарльза, штат Міссурі, на протилежному від Сент-Луїса березі річки Міссурі. Власник саду жив деінде і яблунь не доглядав. Поміж зеленими деревцями стояли мертві, покручені стовбури. Тепер, наприкінці липня, над садом завис дух гнилих яблук. Удень там літало багато бджіл. Найближчі сусіди жили за півмилі[37 - ? 0,8 км.].

Щойно приїхавши додому, Доларгайд обов'язково робив у будинку інспекційний обхід. Кілька років тому була невдала спроба пограбування. Він вмикав у кожній кімнаті світло й роззирався. Випадковий відвідувач ніколи б не здогадався, що він живе сам. У шафах і досі висів одяг старих, на комоді так само лежали бабусині гребінці та щітки, в яких заплуталися пасма волосся. Щелепа лежала в склянці на нічному столику. Вода вже давно звідти випарувалась. Бабуся відправилася на той світ десять років тому.

(Тоді директор похоронного бюро запитав його: «Містере Доларгайд, ви не бажаете принести мені бабусину вставну щелепу?» А він відповів: «Просто забийте кришку».)

Пересвідчившись, що в будинку більше нікого немає, Доларгайд піднявся на другий поверх і довго стояв під душем, мив голову.

Він одягнув кімоно із синтетичної тканини, що на доторк нагадувала шовк, і вклався на вузьке ліжко в кімнаті, яку займав із дитинства. У комплекті з бабусиним феном ішли спеціальна пластикова шапочка й шланг. Він надягнув шапочку і, поки волосся сушилося, гортав новий журнал про високу моду. Ненависть і брутальність аж сочилися з деяких знімків.

Він відчув збудження. Розвернув металевий абажур читальної лампи так, аби освітити репродукцію, що висіла на стіні в ногах ліжка. «Великий червоний дракон і Жінка, зодягнена в сонце».

Картина вразила його з першого ж погляду. Він ніколи не бачив нічого настільки подібного до його уявного образу. Почувався так, наче Блейк зазирнув йому в голову крізь вухо й побачив Червоного дракона. Протягом кількох тижнів Доларгайду здавалося, що думки променіють у нього з вух, що їх можна розрізнити в темній кімнаті і що плівка ненароком засвітиться. Тож він заткнув вуха ватяними тампонами. Потім злякався, що бавовна надто скоропалка, і спробував сталеву вату. Від цього вуха почали кров'яніти. Зрештою він вирізав клаптики з азбестової тканини від прасувальної дошки й скатав їх у маленькі тампони, які саме умістилися у вуха.

Уже довгий час у нього не було нікого, окрім Червоного дракона. І зараз не було нічого іншого. Доларгайд відчув зачинання ерекції.

Йому не хотілося поспішати, але наразі терпець уривався.

Доларгайд спустився у вітальню й позапинав на вікнах важкі штори. Встановив екран і проектор. Дідусь колись поставив у вітальні релакс-крісло La-Z-Boy, хоч бабуся опиралася як могла. (На підголів'я вона поклала мереживну серветку.) Зараз Доларгайд радів цьому кріслу. Дуже зручне. Він обернув підлокітник рушником.

Вимкнув світильники. Лежачи так у темній кімнаті, подумки він міг перенестися будь-куди. На стелі було закріплено добру світлову машину, що оберталася й пускала багатобарвні цятки, які повзли стінами, підлогою, його шкірою. Він міг би спочивати в кріслі на космічному кораблі, у скляній бульбашці, що лине між зірками. Коли він заплющував очі, то відчував, як по ньому пересуваються світлові цятки, а коли розплющував, то вони ставали вогнями міст над або під ним. Верху й низу більше не існувало. Світлова машина розігрілася, оберти прискорились, цятки над ним завирували, заструменіли косими променями по меблях, впали на стіни метеоритним дощем. Він міг би бути кометою, що проноситься крізь Крабоподібну туманність.

Одне місце він притінив від світла. Поставив біля машини шматок картону, і той відкидав тінь на кіноекран.

Коли-небудь, у майбутньому, він спершу покурить, для підсилення ефекту, але зараз, цього разу, трава була не потрібна.

Потягнувшись убік, він клацнув перемикачем й увімкнув проектор. На екрані вигулькнув білий прямокутник, що посірів і вкрився смугами, коли повз лінзи промайнув зарядний кінець плівки – а тоді сірий тер'єр Скотті нашорошив вуха й побіг до дверей на кухні, дрижачи й метеляючи своїм куцим хвостиком. Наступна сцена: Скотті біжить уздовж узбіччя, намагаючись по ходу вкусити себе за бік.

Ось місіс Лідс зайшла на кухню з покупками. Вона засміялася й торкнулася волосся. За нею ввійшли діти.

Наступна сцена: погано освітлений кадр кімнати Доларгайда нагорі. Він стоїть голий перед репродукцією «Великий червоний дракон і Жінка, зодягнена в сонце». На ньому «бойові окуляри», пластикові окуляри на стрічці, яка щільно обіймає голову, – такі полюбляють хокеїсти. У Доларгайда ерекція, він допомагає собі рукою.

Різкість погіршується, коли він стилізованими рухами наближається до камери, рукою тягнеться поліпшити фокус, поки обличчя заповнює весь кадр. Зображення тремтить – і раптом чіткішає: рот крупним планом, спотворена верхня губа закочується назад, крізь

зуби стирчить язик, у кадрі – едине вирячене око. Рот заповнює екран, над нерівними зубами шкіряться викривлені губи, а потім – темрява, коли рот поглинає об'єктив.

Складнощі під час зйомок наступної частини були очевидні.

У грубому світлі кінокамери замайоріла неясна пляма, що перетворилася на ліжко й Чарльза Лідса. Він бився в судомах, місіс Лідс сідає в ліжку, затуляє очі, повертається до Лідса й кладе на нього руки, тоді відкочується на край ліжка, ноги плутаються в ковдрі, жінка намагається підвестися. Камера смикнулась до стелі, екраном, мов нотний стан, пронеслася ліпнина, а тоді картинка стабілізувалася: місіс Лідс знов лежить на матраці, на нічній сорочці розповзається темна пляма, а Лідс підводиться, обхопивши руками шию та вибалушивши очі. Екран згасає секунд на п'ять, потім лунає цокання – склейка на кінострічці.

Тепер камера нерухомо стоїть на тринозі. Усі вже мертві. Викладені. Двоє дітей сидять під стіною обличчям до ліжка, один – навпроти в кутку, дивиться в камеру. На ліжку – містер і місіс Лідс, прикриті ковдрами. Містер Лідс тулиться спиною до спинки ліжка, мотузки на грудях сховані під простирадлом, голова хилиться набік.

У кадрі з'являється Доларгайд, висувається зліва стилізованими рухами балійського танцюриста. Вимазаний в крові та голий, окрім окулярів і рукавичок, він гримасує та вистрибує поміж мертвих. Підходить до дальнього краю ліжка, до краю місіс Лідс, підбирає куточок ковдри й зривае ії з ліжка, увесь час тримаючи поставу, мов зривае вуаль Вероніки[38 - Хустка, яку свята Вероніка накинула на Ісуса, коли той ніс хрест на Голгофу.].

Тепер, дивлячись цей фільм у вітальні, яка колись належала його бабусі з дідусем, Доларгайд вкрився лискучою плівкою поту. Товстий язик безперестану висувався з рота, шрам на верхній губі став мокрим і блискучим, Доларгайд стогнав, стимулюючи ерекцію.

І навіть на піку задоволення йому було шкода дивитися, як у наступній сцені фільму він втратив усю грацію та витонченість рухів, довбався по-свинячому, недбало розвернувшись задом до камери. Жодних драматичних пауз, жодного відчуття ритму чи клімаксу, просто брутальний шал.

І все одно, то було чудово. Дивитися цей фільм було чудово. Але не так добре, як під час самої вистави.

Дві головні вади, які знайшов Доларгайд, полягали в тому, що на плівці не відбився момент смерті Лідсів і його власний виступ під кінець зіпсувався. Немов він відкинув усі свої цінності. Червоний Дракон так поводитись не міг.

Пусте. Попереду в нього ще багато фільмів, і з досвідом він навчиться витримувати певну естетичну дистанцію, навіть у найбільш інтимні моменти.

Треба нап’ясти жили. То праця його життя, велична справа. Вона лишиться на віки.

Тільки треба не баритися. Треба добирати акторів до вистави. Він уже скопіював кілька домашніх відео з сімейними пікніками на Четверте липня. Наприкінці літа в кінолабораторії завжди більшало замовлень, бо надходили стрічки з відпусток. На День подяки відбувався ще один сплеск.

Родини щодня надсилали заявки на участь у його фільмі.

10

Літак із Вашингтона до Бірмінгема був наполовину порожній. Грем обрав місце біля вікна, поруч ніхто не сів.

Він відмовився від зсохлого сендвіча, що йому запропонувала стюардеса, і виклав на відкидний столик свою теку зі справою Джекобі. На обкладинці він занотував спільні риси між Джекобі та Лідсами.

Обом парам було до сорока років, в обох були діти – два хлопчики й дівчинка. Едвард Джекобі мав іще одного сина від попереднього шлюбу, і на час убивства родини той перебував у коледжі.

В обох випадках батьки були випускниками коледжів, обидві родини мешкали в двоповерхових будинках, у затишному передмісті. І місіс Джекобі, і місіс Лідс були привабливими жінками. У родин знайшлися однакові кредитки, вони передплачували однакові популярні журнали.

На цьому збіги закінчувалися. Чарльз Лідс був адвокатом у справах оподаткування, а Едвард Джекобі – інженером і металургом. Родина з Атланти сповідала пресвітеріанство, Джекобі – католицтво. Лідси все життя прожили в Атланті, а Джекобі мешкали в Бірмінгемі всього три місяці, переїхали туди з Детройта.

Слово «випадковий» звучало в голові Грема, мов капотіння з несправного крана. «Випадковий вибір жертв», «ніякого очевидного мотиву» – газетярі часто користалися цими термінами, а злі й пригнічені детективи плювалися ними по своїх відділах убивств.

Проте слово «випадковий» було дещо неточним. Грем знав, що масові й серійні вбивці не обирають жертв випадково.

Чоловік, який убив Джекобі та Лідсів, побачив у них щось таке, що привернуло його увагу, мотивувало здійснити задумане. Можливо, він добре їх знав, і Грем на це сподівався, а можливо, не знав зовсім. Але Грем був упевнений, що вбивця деякий час спостерігав за родинами, перед тим як убити. Він їх вибрав, бо щось його привабило, і основним чинником стали жінки. Що ж то було?

Між злочинами виявились певні відмінності.

Едварда Джекобі застрелили, коли він спускався сходами з ліхтариком, – певно, його розбудив шум.

Місіс Джекобі та її діти померли від пострілу в голову, місіс Лідс – у живіт. В усіх випадках використовували одну зброю – дев?ятиміліметровий автоматичний пістолет. У ранах знайшли залишки сталевої вати від саморобного глушника. На гільзах – жодних відбитків пальців.

Ніж ужили тільки на Чарльзі Лідсі. Лікар Прінсі вважав, що лезо було тонким і дуже гострим, імовірно, філейний ніж.

Спосіб проникнення в будинок також різнився. У Джекобі вибили замок на великих прозорих дверях, у Лідсів послугувалися склорізом.

Фотографії з місця злочину в Бірмінгемі не відображали, скільки саме крові пролилося в Лідсів, але на стінах у спальні були плями, на висоті понад два фути від підлоги. Отже, у Бірмінгемі вбивця також зібрав публіку. Поліція Бірмінгема перевірила тіла, включно з нігтями, на відбитки пальців, але нічого не знайшла. Поховання влітку в Бірмінгемі знищить усі відбитки на кшталт того, що зняли з сина Лідсів.

На обох місцях злочину лишилися однакові світлі волосини, однакова слина й однакова сперма.

Грем притулив знімки з двома щасливими родинами до спинки крісла й довго-довго дивився на них у непорушній тиші літака.

Що привернуло вбивцю саме до них? Грему дуже хотілося вірити, що спільний фактор таки існує і він скоро його розгадає.

Інакше йому доведеться ходити наступними будинками й шукати, що для нього лишив Зубний ельф.

Грем отримав інструкції з польового офісу в Бірмінгемі й зв'язався з поліцією телефоном з аеропорту. Орендована малолітражка плювалася водою з кондиціонера, бризки летіли просто йому на руки.

Першу зупинку він зробив в офісі Агентства нерухомості Джіена на Деннісон-авеню.

Джіен, високий і лисий, заспішив волохатим бірюзовим килимом назустріч Грему. Усмішка зів'яла, коли Грем показав посвідчення й попросив ключ від будинку Джекобі.

– Там сьогодні будуть копи в уніформі? – спитався Джіен, склавши руки на голові.

– Не знаю.

– Молюся, що ні. У мене на цей вечір заплановані два покази. Гарний будинок. Люди його бачать і одразу забувають про інші варіанти. Минулого четверга я водив пару з Дулута, заможні пенсіонери, яким заспекотно на Сонячному поясі[39 - Регіон у США, практично всі південні штати з тропічним кліматом і пустелями.]. Я тоді вже мало не зібрав урожай – ми обговорювали заставу. Я про те, що чоловік був готовий видати третину завдатку. Аж тут під'їжджає машина з нарядом, і вони заходять собі до будинку. Пара поставила ім кілька питань, і, чорт забирай, відповіді не забарилися. Ті добродії офіцери влаштували ім цілу екскурсію – хто де лежав. І слідом: бувайте, Джіене, вибачте, що потурбували. Я спробував показати, як ми його обладнали, убезпечили, та старі й слухати не схотіли. Тож вони пішли геть, зашкутильгали гравійною доріжкою та сіли у свій седан «де Вілль».

– Одинокі чоловіки будинком не цікавилися?

– У мене – ні. У нас кілька ріелторів працює. Проте – не думаю, що це можливо. Поліція заборонила нам фарбувати стіни, поки… не знаю, ми тільки минулого вівторка покінчили з інтер'єром. Два шари латексної фарби, подекуди три. Зовнішній вигляд досі до ладу приводимо. Не будинок буде, а лялечка.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/tomas-harris/chervoniy-drakon/?lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета

мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

1

Цей вірш було знайдено після смерті Блейка на відбитках із гравіювальних дощок із «Піснями досвіду». Він з'являється тільки в посмертних виданнях. (Прим. авт.).

2

Doctor of Medicine, M. D. – рівень професійної кваліфікації (але не науковий ступінь) у США, який отримують випускники медичних шкіл. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

3

Північно-західна частина штату Міссісіпі, територія між річками Міссісіпі та Язу; великий відсоток населення становлять афроамериканці; саме ця місцина вважається колискою джазу й блюзу.

4

Shotgun house (амер. англ.) – досл. «будинок упростріль», невелика одноповерхова

будівля, де всі двері розташовані на одній лінії.

5

? 23 кг.

6

Бірмінгем – місто в штаті Алабама, Атланта – столиця штату Джорджія; відстань між населеними пунктами становить приблизно 230 км.

7

Відповідае десь 44 розміру за европейською системою.

8

Четверта група, найрідкісніша.

9

Людина, у біологічних рідинах якої містяться антигени групи крові.

10

«High Noon» – класичний американський вестерн 1952 року з Гері Купером і Грейс Келлі в головних ролях про федерального маршала, який бореться проти банди вбивць.

11

Пісенний сигнал, який грають на заході сонця, на похоронах військових тощо.

12

«Di-Gel» – медичний препарат від печії та нетравлення шлунку.

13

Grid search – метод пошуку речових доказів, коли територія розбивається на квадрати та обробляється кількома детективами кілька разів, уздовж і впоперек.

14

Знеболювальний засіб.

15

«Whiskey River» – пісня в стилі кантрі, написана й уперше виконана Джонні Бушем 1972 року.

16

«Black Mountain Rag» – інструментальна композиція американського кантрі-виконавця Дока Мартіна.

17

База даних, де відбиток кожного пальця реєструється окремо, а не цілим набором із десяти пальців.

18

Повна назва – Загін сейфів, складів і вантажівок (Safe, Loft and Truck Squad), підрозділ, який розслідує масштабні пограбування, викрадення творів мистецтва, вантажівок і людей.

19

Tooth fairy – казковий персонаж, популярний у Європі та США, так звана зубна фея, яка забирає в дітей випалі молочні зуби й натомість кладе під подушку подаруночки чи дрібні

гроші.

20

Irish Sweepstakes – Ірландська лікарняна лотерея, заснована 1930 року, прибуток від якої мав іти на фінансування медичних закладів. Була заборонена в США та Великій Британії, білети часто продавалися на чорному ринку, виграш було неможливо отримати, а виторг зникав невідомо куди.

21

Безпосередньо на місці (лат.).

22

Ezio Pinza (1892—1957) – італійський оперний співак, виступав у нью-йоркській Метрополітен-опера, лондонському Ковент-Гарден та міланській Ла-Скала; виконавець популярної пісні «Одного чарівного вечора» («Some Enchanted Evening») про те, як колись у велелюдній залі ти зустрінеш незнайомця й упізнаєш у ньому свое справжне кохання.

23

Кухоль пива й чарка віскі; інколи подаються окремо, інколи змішуються на кшталт коктейлю.

24

У західній культурі – книги, що вважаються класикою та можуть видаватися різними видавництвами в наборах від, наприклад, 100 до 2400 найменувань, залежно від тематики й призначення.

25

H. Allen Smith (1907—1976), S. J. Perelman (1904—1979), Maximilian Shulman (1919—1988) – американські письменники-гумористи; Kurt Vonnegut Jr. (1922—2007) – американський сатирик і фантаст; Evelyn Waugh (1903—1966) – британський сатирик; Cecil Scott «C. S.» Forester (1899—1966) – англійський письменник, історик і голлівудський сценарист.

26

190 см.

27

Norman Vincent Peale (1898—1993) – американський письменник і проповідник, автор теорії «позитивного мислення».

28

«Sweet ‘N Low» – марка штучного підсолоджувача, що виготовляється з гранульованого

сахарину.

29

William Beaumont (1785—1853) – американський армійський хірург, відомий як батько гастроентерології; проводив медичні експерименти за участі канадського мандрівника Алексіса Сент-Мартіна.

30

«Бордові очі» (maroon eyes) мають не зовсім бордовий колір. Згідно з Альфонсом Бертильйоном, термін уживається, якщо колір райдужної оболонки «однорідний і нагадує оболонку каштана… стиглого, чистого й блискучого… очі арабів, негрів і загалом південних народів».

31

Тест для виявлення особливостей реагування на соціальне середовище.

32

Рідкісний дисоціативний розлад, коли пацієнт не може правильно відповідати на запитання чи виконувати завдання.

33

«Масе» – марка сльозогінного газу.

34

Rolodex – обертовий каталог із картками для зберігання та пошуку контактноі інформації.

35

Call Caddy – професійний телефон із багатоканальним автовідповідачем.

36

? 1120 км.

37

? 0,8 км.

38

Хустка, яку свята Вероніка накинула на Ісуса, коли той ніс хрест на Голгофу.

39

Регіон у США, практично всі південні штати з тропічним кліматом і пустелями.